

UiO : **Det juridiske fakultet**

Parodiregelen i norsk rett i lys av EU-retten.

Kandidatnummer: 637

Leveringsfrist: 25 april 2016

Antall ord: 15 257

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Tema.....	1
1.1.1	Problemstillingen.....	3
1.2	Avgrensning	3
1.3	Begrepsavklaring	4
1.3.1	Parodi, travesti og satire	4
1.4	Rettskilder og fremgangsmåte	6
1.4.1	Nordisk lovsamarbeid.....	7
1.4.2	EU-retten	8
1.4.3	Juridisk teori	9
1.5	Videre fremstilling	9
2	PARODIREGELEN I NORSK RETT.....	11
2.1	Parodier som åndsverk – åvl § 1	11
2.1.1	Vilkårene	12
2.2	Parodier som selvstendig verk – åvl § 4 første ledd	17
2.2.1	Rettspraksis om parodier	17
2.2.2	Oppsummering	24
2.3	Parodien opp mot originalopphavsmannens opphavsrett.....	25
2.3.1	Eneretten – åvl § 2	25
2.3.2	Ideelle rettighetene – åvl § 3.....	25
2.3.3	Avsluttende om krenkelsesproblemstillingene	29
3	PARODIREGELEN I EU-RETTE	30
3.1	Infosoc-direktivet – lovteksten.....	30
3.2	Praksis fra EU-domstolen	32
3.2.1	Deckmynsaken.....	32
3.2.2	Er parodi et selvstendig EU-rettslig begrep?	33
3.2.3	Hvordan skal EU-rettens parodibegrep forstås?	34

4	LIKHETER OG FORSKJELLER MELLOM NORSK RETT OG EU-RETTE	38
	FORHOLD TIL PARODIREGELEN	38
4.1	Forskjell i innhold og forankring av parodiregelen etter EU-retten og norsk rett.	38
4.1.1	Norsk rett	38
4.1.2	EU-retten	38
4.1.3	Sammenligning	39
4.2	Har Norge forpliktelse til å gjennomføre EU-rettens parodiregel?.....	44
4.2.1	Forpliktelser etter EØS-avtalen	44
5	LITTERATURLISTE	48
5.1	Lover	48
5.2	Traktater og direktiver	48
5.3	Rettspraksis	49
5.4	Forarbeider	50
5.5	Juridisk litteratur	51
5.6	Nettsider og nettaviser	53

1 Innledning

1.1 Tema

Tema for avhandlingen er parodiregelen i norsk rett i lys av EU-retten. «Parodi» er ikke anerkjent som et selvstendig rettslig begrep i norsk rett, og det finnes heller ingen direkte regulering av fenomenet i lovgivningen. Man må således bruke vanlig juridisk metode og tolkningslæren for å finne frem til innholdet og plasseringen av parodiregelen. Parodiregelen blir forsøkt plassert i forskjellige grunnlag, blant annet som lånereglene i åvl. kapittel 2, og dermed som en ulovfestet låneregel.¹ «Eller som et grunnleggende unntak fra hele opphavsretten».² Et annet utgangspunkt, og det som er det vanligste i norsk rett, er å forankre denne særegenheten i åndsverksloven § 4 første ledd.³ Bestemmelsen gir adgang til å benytte eksisterende åndsverk for å skape nye, selvstendige verk. Det er et grunnleggende prinsipp i opphavsretten at man fritt kan benyttes andres idéer og verk som et utgangspunkt for egen nyskapning.⁴ Skaper man med dette et «nytt verk», faller dette utenfor opprinnelig opphavsmanns enerett jf. åvl. § 4 første ledd.⁵ Det er jo akkurat det som skjer når det frembringes en parodi jf. vanlig språklig forståelse av begrepet. Man etterligner et forelegg av et eller annet slag (tekst, tegning eller lignende), og skaper noe nytt med en humoristisk vri, ofte på et «lavere stilnivå», fremgår det av oppslagsverk.⁶

En parodi kan ofte oppfattes som det motsatte av et selvstendig verk, i mange tilfeller kan det oppfattes som en frembringelse som bare gjør narr av originalverket. En slik tankegang er imidlertid ikke tilstrekkelig. Parodier, travestier og karikaturer anses tradisjonelt å omforme originalverket på en slik måte at et «nytt verk med selvstendig opphavsrettslig status oppstår».⁷ Det er måten det opprinnelige verket blir brukt på, samt formålet med den nye frembringelsen, som avgjør om parodi-uttrykket er et selvstendig verk eller bare en krenkelse av det opprinnelige verket.⁸ Når frembringelsen selvstendig innfrir kravet til verkshøyde, har et annet formål enn originalverket, har en humoristisk målsetting og bevarer tilknytningen til

¹ Aakre (2002) s. 87.

² Aakre (2002) s. 87.

³ Lov av 12 mai 1961 nr.2 om opphavsrett til åndsverk.m.v (åvl) kapitel 1 og Rognstad (2009) s. 144.

⁴ Ødegård (2012).

⁵ Rognstad (2009) s. 133.

⁶ Gundersen (2009).

⁷ Sijthoff- Stray (1989) s. 78.

⁸ Rognstad 2009 s 144.

originalverket, men med tilstrekkelig distanse, kan en frembringelse karakteriseres som en parodi og som et selvstendig «åndsverk» som beskrevet i åvl § 1.⁹

Det er likevel vanskelig å fastslå hvor en grense mellom en parodi som selvstendig verk, eller der det foreligger en krenkelse av originalverket, skal gå. Et naturlig utgangspunkt vil derfor være å drøfte om parodien oppfyller kravene for et nytt og selvstendig verk jf. åvl. § 4 første ledd. Gjennom at det skal foreligge et «nytt verk», forutsetter dette at parodien selvstendig oppfyller kravene for åndsverk, jf. åvl. § 1.

Foreligger det et selvstendig verk, foreligger det heller ingen krenkelse av opprinnelig opphavsmanns enerett jf. åvl § 2. I åvl § 2 beskrives eneretten til opphavsmannen, til å omfatte retten til «å fremstille varig eller midlertidig eksemplarer av åndsverket, samt retten til å gjøre verket tilgjengelig for allmenheten». Når parodien anses som et nytt og selvstendig verk, befinner den seg utenfor dette området.

I eldre rettsteori anga man som begrunnelse for at parodien ikke var en ulovlig utnyttelse av originalverket, at frembringelsen ikke hadde til hensikt å være i konkurranse med opphavsmannens økonomiske interesser.¹⁰ Det ble uttrykt at konkurransesynspunktet måtte sees i sammenheng med det såkalte *konkrete interesse synspunkt*. Med dette mente man at den «forstandige» dommer måtte vurdere om originalverket ble utnyttet på en slik måte at det skapte konkurranse med opphavsmannen økonomiske interesser, eller om bruken av originalverket bare hadde vært til hjelp og inspirasjon for å frembringe et nytt åndsverk.¹¹

Åndsverksloven § 3 andre ledd oppstiller ideelle rettigheter, og beskytter opphavsmannen mot at det foretas krenkende bruk av verket som vil være til skade for verket eller opphavsmannens «anseelse eller egenart». Man kan enkelt tenke seg at en form for latterliggjøring av et verk vil kunne oppfattes som «sårende» og krenkende for opphavsmannen eller dennes verk. I henhold til forarbeidene til tidligere åndsverkslov, ble det imidlertid uttalt at § 3 ikke var til hinder for offentlig fremføring eller utgivelse av parodier eller travestier.¹² I følge nyere teori antas det at en slik forutsetning også gjelder i dag.¹³

⁹ Verkhøyde er grunnkravet for få opphavsrett etter norsk rett, og vil bli omtalt senere. Omtales som *krav til originalitet*.

¹⁰ Knoph (1936) s. 90.

¹¹ Knoph (1936) s. 565.

¹² Innst. (1950) s. 12.

¹³ Rognstad (2009) s. 144.

Den såkalte «tretrinnsstesten» som blant annet er nedfelt i Bernkonvensjonen artikkel 9 (2) og TRIPS artikkel 13, setter visse rammer for unntak fra eneretten, som medlemsland har, eller eventuelt vil etablere. Av Bernkonvensjonen fremgår det, og som «tretrinnsstesten» i andre internasjonale avtaler og konvensjoner bygger på, at slike unntak bare må forekomme i (1) spesielle tilfeller, (2) dersom utnyttelsen ikke er urimelig - eller (3) skaper konflikt med opphavsmannens legetime interesser. I overført betydning betyr det at «parodier»- dersom de hadde vært etablert som unntak for eneretten- kan avgrenses fra opphavsmannens enerett/økonomiske rettigheter, så lenge det ikke kommer i konflikt med de tre vilkårene ovenfor.

Fordi EU-retten anser «parodier» som unntak fra opphavsmenns enerett, vil avgrensingsprinsippene være relevant for oppgaven.

1.1.1 Problemstillingen

Avhandlingens problemstilling er først og fremst spørsmålet om hvordan norsk rett forankrer «parodiregelen» og hva som stilles som vilkår for «parodien» etter norsk rett.¹⁴ Deretter ønsker jeg å vurdere om og eventuelt hvordan parodiregelen i norsk rett blir påvirket av EU-retten. Her står Sag C-201/13 (heretter forkortes Deckmynsaken) sentralt. Jeg skal blant annet vurdere om man etter norsk rett er pliktig til å inkorporere EU-rettens parodiregel, dersom jeg finner at EU-retten oppstiller regelen på en annen måte.

1.2 Avgrensning

Det kan tenkes at noe er en «parodi» uten at det bygger på et eksisterende åndsverk, for eksempel ved at person etterlignes. Da er det naturlig nok ikke åndsverkslovens bestemmelser som kommer til anvendelse og slike situasjoner vil ikke bli behandlet i det følgende, da oppgaven bare vedrører når parodier kan krenke frembringelser som har beskyttelse etter åndsverksloven.

Det er innenfor immaterialretten vanlig å skille mellom det «industrielle rettsvern» på den ene siden og opphavsretten og de nærstående rettighetene på den andre. Det industrielle rettsvern gir vern for patenter, design og kjennetegn etc. mens opphavsretten gir vern for noe som gjennom opphavsmannens skapende innsats har fått en original form.¹⁵ I oppgaven vil jeg ikke

¹⁴ Åvl. § 4 jf. § 1.

¹⁵ Rognstad (2009) s. 56 og s. 57.

behandle parodier som har form som et kjennetegn, som et mønster eller annet som ligger innenfor det industrielle rettsvern. Det er ikke vanskelig å tenke seg at for eksempel et varemerke kan anses som en karikatur (en form for parodi) av et annet, beskyttet varemerke.

Videre vil heller ikke parodier som tar utgangspunkt i de såkalte «nærstående rettigheter» i kapittel 5 bli behandlet. De nærstående rettighetene gir blant annet utøvende kunstneres rett til sine prestasjoner.¹⁶ Man vil også kunne tenke seg at en annens utøverprestasjon blir parodiert.

Ytringsfriheten etter Grl. § 100 og mrl. (EMK) artikkel 10, hevdes å være til støtte for å tillate parodier.¹⁷ Det uttales i juridisk teori at det er naturlig å se parodier i lys av ytringsfrihetssynspunktet.¹⁸ Dette skaper et «fargerikt og levende demokrati» hevdes det. Ytringsfriheten bidrar blant annet til kritikk og debatt, der parodier kan være en egnet ytringsform.¹⁹ Videre uttales det at desto større preg en parodi har av å være et debattinnlegg, jo mer sannsynlig er det at frembringelsen er lovlig.²⁰ De nærmere avgrensningene ovenfor dette regelverket vil imidlertid ikke bli behandlet konkret i avhandlingen. Det kan også tenkes at en «parodi» som vernes som åndsverk, ikke er en lovlig ytring etter straffelovens bestemmelser, dette blir heller ikke behandlet i det følgende.

1.3 Begrepsavklaring

1.3.1 Parodi, travesti og satire

Hva som menes med en parodi er som sagt, ikke definert i åndsverksloven. En naturlig språklig forståelse av «parodi» forstås som en latterliggjørende etterligning av et allerede eksisterende verk.²¹

Juridisk teori fremstiller parodi som en frembringelse, der et eksisterende verk blir gjengitt på en morsom måte for å lage humor eller gjøre narr av det.²² Samtidig uttales det at man ikke kan benytte et beskyttet verk som ledd i parodien, for eksempel ved å benytte et opphavsretts-

¹⁶ Åvl. kapittel 5.

¹⁷ Lov av 17. mai 1814 Kongeriket Noregs Grunnlov (GrL.) § 100 og Lov av 21.05 1999 Lov om styrking av menneskerettens stilling i norsk rett(mrl.).

¹⁸ Aakre (2002) s. 86.

¹⁹ Aakre (2002) s. 86.

²⁰ Aakre (2002) s. 90.

²¹ Gisle (2010) s. 301.

²² Schovsbo (2013) s. 258.

lig beskyttet fotografi av en politiker, i en annonse som skal parodiere politikeren.²³ Jeg forstår uttalelsen slik, at det kreves en selvstendig innsats fra den som parodierer for at noe skal være «parodi» i åndsverkslovens forstand.

Et eksempel på en parodi kan være TV-serien «Jul i Tøyengata» som utgjorde en parodi av barne-TV-serien «Jul i Skomakergata». Jul i Skomakergata var hovedsakelig en TV-serie som utgjorde en adventskalender for barn i desember. Jul i Skomakergata handlet om en skomaker som hadde det meget travelt i julestria. En av skomaker Andersens følgesvenner var tøffelen Tøfflus, som bodde i skomakerens disk i butikken.²⁴

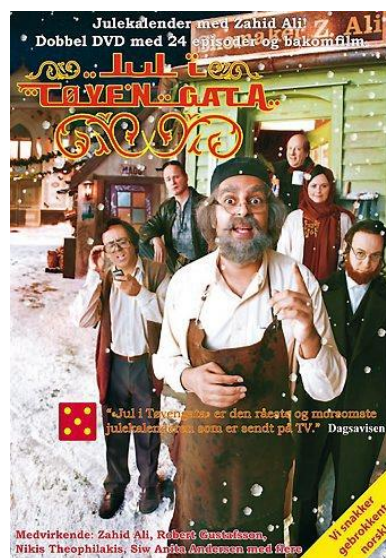
Parodien på sin side byttet navn fra «Skomakergata» til «Tøyengata». Ali som var hovedpersonen i parodien, møtte på folk fra mange forskjellige nasjoner og religioner, i butikken sin. Serien/programmet bar preg av mye humor, hvor Ali og de besøkende havnet oppi nye utfordringer, som for eksempel «mislykket mafiaaktivitet, porno som binæring, angst for omskjæring, narkogjeld og skumle Lucia -opptog».²⁵

De ulike forsidene så for øvrig slik ut:

Skomakergata

Tøyengata

²³ Schovsbo (2013) s. 258.

²⁴ NRK-TV.

²⁵ DagbladetFilm.

Av medieoppslag fremgår det at hovedpersonen i «Jul i Skomakergata», Henki Kolstad, følte seg krenket av parodien.²⁶ Dette viser at tilknytningen til originalverket var klar, og at parodien innfrir kravet om å omskape noe «høytidelig» til noe mer lavtstående. Det sistnevnte er ikke nødvendigvis noe krav etter åndsverkslovens regler, som det vil fremgå av det følgende.

En parodi kan være en frembringelse i både litterær og kunstnerisk form. Blant annet i form av en fortelling eller et stykke som fremføres på et teater eller på TV. En parodi kan også ha form som trykt skrift, en statue, eller en tegning.

I denne avhandlingen lar jeg begrepene travesti og satire inngå i parodibegrepet. En naturlig språklig forståelse av «travesti» forstås som en fordreining, et komiskvrengbilde.²⁷ Dette kan for eksempel være en forvrenging av et diktverk.²⁸

En «satire» kan forstås som spott(eskrift).²⁹ Satire ble i utgangspunktet benyttet som litteraturform av romerne. Hvor de brukte satiren som middel for å refse «tidens laster og narraktigheter» I dag benyttes betegnelsen for diktning som spotter dagens samfunn og enkeltmenneskers skrøpeligheter.³⁰

Det fremkommer senere i avhandlingen at et skille mellom de tre overnevnte begrepene ikke er hensiktsmessig.³¹ Det bør derfor antas at det som synes å gjelde for travesti også er gjeldende for parodier.

1.4 Rettskilder og fremgangsmåte

Tema for oppgaven er parodiregelen i norsk rett. Et naturlig utgangspunkt er derfor Lov av 12 mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk m.v (heretter forkortes åvl.). Det er særlig åndsverkslovens bestemmelser 1 – 4 som er sentralt for avhandlingen. Der ordlyden ikke er avklarende er det aktuelt å trekke inn rettspraksis og forarbeider.³² Relevant juridisk teori og reelle hensyn vil også bli trukket inn.

²⁶ Forbregd (2006).

²⁷ Wangensteen (1996) s. 540.

²⁸ Gundersen (2009).

²⁹ Wangensteen (1996) s. 446.

³⁰ Skei (2009).

³¹ NJA 2005 s 905 (Åbergsaken) s. 911.

³² Andenæs (2009) s. 42 og s. 82.

Opphavsretten er territoriell. Det betyr at det er opp til hver stat å fastsette og håndheve nasjonale opphavsrettigheter. Likevel tilsier opphavsrettens karakter et utstrakt internasjonalt samarbeid.³³ Litteratur og kunst krysser ofte landegrenser, og med utviklingen innenfor nåtidens teknologi blir dette mer og mer aktuelt.³⁴ Opphavsrettsspørsmål etter norsk rett, vurderes derfor både på grunnlag av den nordiske rettsenheten som foreligger på området, samt internasjonale konvensjoner og utenlandsk kildemateriale innfor EU/EØS, som følge av Norges tilknytning til EU.³⁵

1.4.1 Nordisk lovsamarbeid

Det ble i mai 1938 holdt et delegatmøte i Stockholm. Her ble et nordisk samarbeid om de gjeldene lover for litterære og kunstneriske verk drøftet. Det ble uttalt at det var ønske om et størst mulig samarbeid for den nordiske rettsenhet.³⁶ Et slikt samarbeid er av betydning for tolkningen av den norske åndsverkslovens bestemmelser, det betyr blant annet at forarbeider og rettspraksis (særlig de øverste domstolene) fra de øvrige nordiske landene må ilegges vekt ved tolkning av reglene.³⁷

Rt 1985 s. 833 kan være med på å illustrere Høyesteretts bruk av svensk rettspraksis. Det uttales i juridisk teori at domstolen brukte svensk rettspraksis på samme måte, som den ville brukt norsk rettspraksis.³⁸ Førstvoterende i dommen påpekte at åndsverksloven er «utarbeidet i nordisk samarbeid», og at norsk og svensk åndsverkslov var i overensstemmelse på det spørsmål tvisten reiste. I mangel av tilstrekkelig norske forarbeider la førstvoterende vekt på hva den Högsta-domstolen (svensk Høyesterett) hadde vektlagt vedrørende det samme spørsmålet.³⁹

Både Sverige og Danmark har den samme ordlyden i åvl § 4 slik vi har. Forskjellen viser seg i paragrafens første og andre ledd, hvor det i svensk og dansk rett blir oppstilt motsatt rekkefølge enn det gjør etter norsk rett. Den norske åndsverkslovens § 4 første ledd, tilsvarer dermed den svenske og danske åndsverkslovens 4 andre ledd. Jeg ser det som vesentlig å nevne dette, da dette er en av bestemmelsene som blir brukt mest i avhandlingen.

³³ Rognstad (2009) s. 41.

³⁴ Rognstad (2009) s. 41.

³⁵ Ot. prp nr. 26 (1959-60) s. 6 og Rognstad (2009) s. 41.

³⁶ Innst. (1950) s. 2.

³⁷ Rognstad (2009) s. 42.

³⁸ Rognstad (2009) s. 42.

³⁹ Rt 1985 s. 833 (Electric Circus) s. 890 og Rognstad (2009) s. 42.

Den danske § 4 ser slik ut:

« Den, som oversætter, omarbejder eller på anden måde bearbejder et værk, herunder overfører det til en anden litteratur- eller kunstart, har ophavsret til værket i denne skikkelse, men kan ikke råde over det på en måde, som strider mod ophavsretten til det oprindelige værk.

Stk. 2. Ophavsretten til et nyt og selvstændigt værk, som er frembragt gennem fri benyttelse af et andet, er ikke afhængig af ophavsretten til det oprindelige værk.»⁴⁰

Den svenske § 4 ser slik ut:

«Den som översatt eller bearbetat ett verk eller överfört det till annan litteratur- eller konststart har upphovsrätt till verket i denna gestalt, men han äger icke förfoga däröver i strid mot upphovsrätten till originalverket.

Har någon i fri anslutning till ett verk åstadkommit ett nytt och självständigt verk, är hans upphovsrätt ej beroende av rätten till originalverket».⁴¹

Når det da senere i avhandlingen refereres til åvl § 4 første ledd, tilsvarer altså dette svensk og dansk § 4 andre ledd.

1.4.2 EU-retten

I mai 1992 undertegnet Norge den største folkerettslig avtale Norge noen gang har inngått, nemlig EØS-avtalen. Ved denne avtalen har Norge forpliktelser til EU, blant annet ved å gjennomføre EU-retten i nasjonal rett. EU kan også påse at Norge etterlever forpliktelsene fra EU-retten.⁴² Et av formålene til EU, er å skape «et felles europeisk hjemmemarked for alle medlemsland».⁴³ Det er ønskelig med fri bevegelse av varer og tjenester over landegrensene innenfor markedet, og like konkurransevilkår for alle medlemsland. For å oppnå et slikt «hjemmemarked» er det vesentlig at alle EU og EØS-landene har samme lover og regler på en del områder.⁴⁴

⁴⁰ Ophavsretsloven § 4.

⁴¹ Upphovsrättslagen § 4.

⁴² Sejersted (2011) s. 86.

⁴³ EØS-avtalen artikkel 1.

⁴⁴ Brandstrup (2014) s. 1.

Gjennom at det i EØS-retten ikke foreligger «formell lovgivningskompetanse» har Norge beholdt mer av sin suverenitet. Ved utvidelse av EØS-avtalen må det foreligge enstemmighet, og reglene i avtalen er ikke gjeldene før den er gjennomført i nasjonal rett.⁴⁵

EØS samarbeidet har også påvirket opphavsretten. All nasjonal rett blant annet på konkurranserettens område var ikke i tilstrekkelig grad i samsvar med EU og EØS-reglene, noe som ga behov for en utvikling og harmonisering på immaterialretten området. Hovedvirkemidlet for harmonisering og sikring av homogenitet i norsk rett og EU-retten skjer gjennom direktiver og forordninger som blir gjennomført i norsk rett.⁴⁶ Det såkalte «Infosoc-direktivet» er det mest sentrale opphavsrettsdirektivet i EU-retten.⁴⁷ Direktivet skal bidra til harmonisering av medlemslandenes lover og regler innenfor opphavsrettens område, for å skape like konkurransevilkår, og fremme fri flyt av varer og tjenester.⁴⁸

Ved rettsstvister som oppstår, er Norge forpliktet til å legge vekt på all relevant rettspraksis fra EU-retten, på det aktuelle området.⁴⁹ Det betyr at ved tvister om parodier, må vi ta hensyn til hva EU-domstolen har uttalt og anser som relevant i samme type saker.

1.4.3 Juridisk teori

Kanskje i større grad enn på andre rettsområder, har rettsteorien en plass som tolkningskilde ved opphavsrettslige spørsmål.⁵⁰ Dette vises blant annet gjennom Høyesteretts utbredte bruk av juridisk teori ved behandling av opphavsrettsspørsmål.⁵¹ Dette kan komme av at det er forholdsvis lite rettspraksis på området, og feltet er i hurtig endring på grunn av feltets klare påvirkning og relasjon til utvikling av ny teknologi. Jeg vil derfor også vektlegge uttalelser fra teorien, i min tolkning av rettsstilstanden. Særsilt svensk og dansk juridisk teori vil bli benyttet i denne avhandlingen, i mangel av norsk teori.

1.5 Videre fremstilling

Innledningsvis vil det være hensiktsmessig å forklare de grunnleggende vilkårene for åndsverk etter åvl § 1, for å gi en generell innføring i hva som skal til for at noe anses som et

⁴⁵ Sejersted (2011) s. 88.

⁴⁶ Sejersted (2011) s.102.

⁴⁷ EP/Rdir 2001/29/EF (heretter kalt Infosoc-direktivet) og Eidsvold Tøien (2015) s. 16.

⁴⁸ Infosoc-direktivets betraktning punkt 1 og punkt 2 og Eidsvold Tøien (2015) s. 16.

⁴⁹ Schovsbo (2013) s. 76, hvorav EU-retten blir behandlet.

⁵⁰ Eidsvold Tøien (2015) s. 19.

⁵¹ Rt 2010 s. 366 (Mauseth) avsnitt 33.

åndsverk. Dette vil både være relevant for at det skal foreligge et originalt verk, og som det vil fremgå er vilkårene i åvl. § 1 også krav som det etter norsk rett stilles til «parodier».

Deretter vil åvl § 4 om parodi som «selvstendig verk» bli fremstilt. Dette vil i stor grad bli belyst ved hjelp av en den svenske Høyesterettsdommen NJA 2005 s 905 (heretter kalt Åbergsaken). Juridisk teori vil også være med å belyse dette punktet. Noe vurdering av grensedragningen mot når det foreligger en bearbeiding, og dermed en krenkelse vil ikke bli drøftet her.

Videre vil jeg behandle spørsmål i tilknytning til hvordan parodien påvirker originalopphavsmannens opphavsrettigheter. Her vil både opphavsmannens økonomiske rettigheter etter åvl § 2 første ledd, og opphavsmannens ideelle rettigheter etter åvl § 3 andre ledd bli drøftet.

I neste hovedpunkt (punkt 3), vil jeg gi en fremstilling av hvordan EU-retten forankrer «parodiregelen». Også her vil rettspraksis være vesentlig for vurderingen. Utgangspunktet vil være sag C-201/13 (heretter kalt Deckmynsaken) som opprinnelig har belgisk opphav, hvor en belgisk domstol forespurte EU-domstolen om råd for hvordan parodibegrepet skulle forstås. Det mest sentrale direktivet på opphavsrettenes område, det såkalte «Infosoc-direktivet» var rettsgrunnlag i saken, og vil bli behandlet i noen grad.

Deretter vil jeg foreta en sammenligning mellom norsk rett og EU-retten (punkt 4). Her vil jeg behandle problemstillinger tilknyttet til at «parodiregelen» blir behandlet forskjellig i de to rettssystemer. Avslutningsvis vil spørsmålet om Norges plikt til å gjennomføre EU-rettens «parodiregel» bli drøftet.

2 PARODIREGELEN I NORSK RETT

2.1 Parodier som åndsverk – åvl § 1

Tidligere i avhandlingen uttalte jeg at det ikke finnes noe særregel i lovteksten for parodier i norsk rett. Da det fremgår av andre rettskilder at *man tillater parodier*,⁵² ville man kunne hevde at en naturlig plassering av parodiregelen kunne tenkes å være under låneregelen i kapittel 2; som et ulovfestet unntak, eller som et unntak fra opphavsretten generelt.⁵³

Plasseringen av parodier etter norsk og nordisk rett, har imidlertid ikke hatt en slik innfallsvinkel. Parodier er ansett å være nye selvstendige verk, jf. åvl. § 4 første ledd.⁵⁴ For å innfri kravene må man altså – med utgangspunkt i originalverket - kunne dokumentere at parodien på en selvstendig måte innfrir vilkårene for å være «åndsverk» jf. åvl § 1. Dette må avgjøres gjennom etterprøving av om de tre vilkårene for åndsverk i § 1 er oppfylt eller ikke. Vilråene for «åndsverk fremgår av ordlyden og av forarbeidene.

I noten til den svenske bestemmelsen, med henvisning til forarbeidene, står det:⁵⁵

«Att den som i fri anslutning till ett verk har skapat ett nytt och självständigt verk ensam har upphovsrätt till detta framgår egentligen redan av den allmänna bestämmelsen i 1 §. Som exempel nämns i motiven parodier och travestier. Se vidare SOU 1956:25 s. 136 f., prop. 1960:17 s. 76 f.»

Rettspraksis og juridisk teori anser imidlertid åvl § 4 første ledd som det sentrale utgangspunkt ved fastleggelsen av om noe er en parodi.⁵⁶ Denne bestemmelsen legitimerer at man får selvstendig opphavsrett, selv om man tar utgangspunkt i en annens verk, noe parodien nettopp er et eksempel på. Selv om parodien er et selvstendig verk, vil den alltid måtte avspeile tilknytningen til originalverket. Det er det karakteristiske for slike disposisjoner. Uavhengig av hvor man velger å plassere regelen, vil det alltid dreie seg om en ulovfestet regel.⁵⁷

Om parodier forankres som selvstendig verk jf. § 4 første ledd (noe som også vil være plasseringen av parodiregelen i denne oppgaven), vil åvl. § 1 likevel måtte være oppfylt for at frem-

⁵² Innst. (1950) s. 12.

⁵³ Aakre (2002) s. 87.

⁵⁴ NJA 2005 s.905 (Åbergsaken) og SOU 1956:25 s. 136-137.

⁵⁵ Note 25.

⁵⁶ Åbergsaken s. 910, NJA 1975 s. 679 (Sveriges flagga), s. 681 og Rognstad (2009) s. 144.

⁵⁷ Aakre (2002) s. 88.

bringelsen skal innfri vilkårene for å være en «parodi» etter åndsverksloven. Jeg begynner derfor med å fremstille vilkårene for at noe skal være et «åndsverk» etter åvl. § 1.

Ordlyden i åndsverksloven § 1 er som følger:

«Den som skaper et åndsverk, har opphavsrett til verket.

Med åndsverk forstås i denne lov litterære, vitenskapelige eller kunstneriske verk av enhver art og uansett uttrykksmåte og uttrykksform, så som (...)»

De tre vilkårene anses å være: at det må være «skapt» noe innenfor det «litterære eller kunstneriske» området,⁵⁸ samt et krav om at parodien må ha en egen originalitet.⁵⁹

I det følgende vil jeg gjennomgå vilkårene. Dersom vilkårene er oppfylt, kan man anse parodien som et «selvstendig verk» etter § åvl 4 første ledd.

2.1.1 Vilkårene

2.1.1.1 «Den som skaper»

Det første vilkåret som må være oppfylt er at parodien må være «skapt». En naturlig språklig forståelse av vilkåret er at det stilles krav til at opphavsmannens innsats må ha forårsaket «en frembringelse».

I 1961-loven ble ordet «frembringer» erstattet med ordlyden «skaper». Utskiftningen ble foretatt på grunnlag av stortingskomiteens oppfatning av at ordet «frembringelse» ikke ledet til korrekte assosiasjoner om at vilkåret krever en «individuell skapende åndsinnsetning». Komiteen mente at «frembringelse» kunne forstås som et rent rutinearbeid.⁶⁰ Det som er sentralt for skapelses-kriteriet er at det må foreligge en «nyskapning».⁶¹ Har opphavsmannen foretatt en sammenstilling av de ulike elementene ved en selvstendig innsats, som viser originalitet taler dette for at skapelsesvilkåret er oppfylt.⁶² Det kan tenkes at ved kun *en* utvelgelse foreligger det ikke tilstrekkelig innsats.⁶³

⁵⁸ Åvl. § 1 andre ledd.

⁵⁹ Dette vilkåret anses som konsekvensen av kravet til «åndsverk», se Ot. prp. nr. 26 (1959-60) s. 12,

⁶⁰ Rognstad (2009) s. 77 og Innst.O.nr.XI (1960-1961) s. 14.

⁶¹ Knoph (1936) s. 63.

⁶² Rt 1962 s. 964 (Wegners sybord) s. 968.

⁶³ Rognstad (2009) s. 79.

Som uttalt tidligere vil parodien alltid bygge på et eksisterende verk. Skal parodien anses som et åndsverk (dermed et selvstendig verk), må det altså ha skjedd en nyskaping. Den som hevder rett til parodien må ha tilført noe eget. Selv om gjenkjennelseeffekten hos mottaker er vesentlig, kan det hevdes at det må ha skjedd såpass store endringer at mottaker forstår det er en parodi og ikke fremføring/visning av originalverket. Med andre ord er ikke en ren kopiering nok. Rettspraksis slår fast at *formålet* må være et annet enn for originalverket.⁶⁴ Følgelig kan man tenke seg at selvstendighetene kan ligge i å etablere *et annet formål* enn originalverket. For parodier bør det foreligge et *humoristisk formål*.⁶⁵

Det avgjørende er hvilken grad av egenproduksjon som er lagt inn i parodien.⁶⁶ Følgelig i hvilken grad parodien kan anses som en selvstendig meningsytring. «Når den som parodierer har ytet en stor grad av egen innsats, fortjener han også de inntekter som følger av parodien».⁶⁷

Av juridisk teori fremgår det at kun en fysisk person kan skape åndsverk.⁶⁸ Det foreligger ingen krav til alder eller til at man må være myndig, kun et krav om at frembringelsen er menneskeskapt.⁶⁹ Videre fremholdes det at skapelsen må ha en «ytre realitet», altså at det må foreligge noe konkret som gjør at den kan meddeles eller reproduseres.⁷⁰

En parodi som muntlig verk, altså noe som fremføres på for eksempel et teater eller leses opp, får vern på lik linje med skriftlige parodier. Det er foreligger ikke noe krav om at et åndsverk må være lagret, for at det skal kunne beskyttes som åndsverk.⁷¹

2.1.1.2 Parodi som «litterært, vitenskapelig eller kunstnerisk verk»

Det neste vilkåret for at en parodi skal anses som et selvstendig verk/åndsverk er at parodien er et «litterært, vitenskapelig eller kunstnerisk verk av enhver art uansett uttrykksmåte og uttrykksform».

For at noe skal gis vern som «vitenskapelig verk» må de kunne kategoriseres som litterært eller kunstnerisk verk.⁷² Å oppstille vitenskapelige verk som en egen kategori, beror på en tankeklipp og er heller ikke nedfelt i

⁶⁴ Åbergsaken s.913.

⁶⁵ Åbergsaken s.913.

⁶⁶ Aakre (2002) s. 90.

⁶⁷ Aakre (2002) s. 90.

⁶⁸ Rognstad (2009) s. 78.

⁶⁹ Rognstad (2009) s. 78.

⁷⁰ Knoph (1936) s. 63.

⁷¹ Rognstad (2009) s. 79.

for eksempel Bernkonvensjonen artikkel 1.⁷³ I høringsnotatet til ny åndsverkslov er «vitenskapelige verk» fjernet fra bestemmelsen. Departementet mener at en endring av dette er nødvendig for en lik terminologi både internasjonalt og i forhold til de andre nordiske landene.⁷⁴

Med kunstnerisk verk forstås

«en kategori av åndsverk som omfatter bl.a. malerier, tegninger, grafikk og lignende billedkunst, skulptur, bygningskunst (...) og kunsthåndverk».⁷⁵

En parodi kan være et kunstnerisk verk. Den kanskje vanligste og mest praktiske formen for parodi i den kunstneriske form, er som maleri eller tegning, en tegning kan betegnes som en karikatur.

Litterære verk forstås som

«kategori av åndsverk som omfatter skrifter av alle slag, muntlig foredrag og kart».⁷⁶

Parodier kan være et litterært verk, for eksempel gjennom en bok, over dikt eller litterære tekster. Boken «Don Quijote», kan her tjene som eksempel. Don Quijote er en parodi av de spanske ridderromanene som ble gitt ut i år 1605 og 1615. Det er blant annet språkbruken i bøkene som gjør verkene til parodier, hvor alt negativt blir fremstilt som positivt, dette ved humoristiske formuleringer og sammenstillinger.⁷⁷

Som det fremgår, kan en parodi være en frembringelse i både litterær og kunstnerisk form. Et skille mellom disse har ingen stor praktisk betydning.⁷⁸

2.1.1.3 *Kravet til originalitet i lys av EU-retten*

I tillegg til at en parodi må ha blitt til ved en «skapende åndsinnsetning», på det «litterære eller kunstneriske området» må parodien også ha «verkshøyde», før den kan få beskyttelse som

⁷² Rognstad (2009) s. 80.

⁷³ Rognstad (2009) s. 80.

⁷⁴ Kulturdepartementet (2016) punkt 3.2.3.3.

⁷⁵ Gisle (2010) s. 229.

⁷⁶ Gisle (2010) s. 242.

⁷⁷ Toft (2005).

⁷⁸ Rognstad (2009) s. 81.

åndsverk. Vilkåret innebærer et krav om at nyskapingen må være «original», den skapende innstasen må ha en viss individualitet.⁷⁹

En Høyesterettsdom som illustrer hva som ligger i kravet til originalitet, er Rt 2007 s. 1329 (heretter kalt Huldra i Kjosfossen) (verket fremsto for øvrig ikke som originalt). Domstolen uttalte at vurderingen av «originalitet» enten kunne foretas på grunnlag av de enkeltelementer verket består av, eller verket som helhet. Det uttales videre at et verk som bygger på kjente elementer også kan fremstå som originalt, dersom disse elementene er «sammenstilt på en slik måte at verket som helhet fremstår som originalt».⁸⁰ Førstvoterende stilte spørsmål om forestillingen, som var tvistens tema, inneholdt «en tilstrekkelig individuell og særpreget fremstilling».⁸¹

Skal en parodi oppnå vern som åndsverk, gjør det altså ingenting at den bygger på kjente elementer, slik en parodi i stor grad gjør. Det er likevel viktig at parodien gir uttrykk for noe særegent, og at opphavsmannen har gjort en egen innsats ved frembringelsen.

Den nedre grense for originalitet gis gjerne betegnelsen «verkshøyde».⁸² Ved en originalitetsvurdering legges det vekt på risikoen for dobbelfrembringelse og opphavsmannens valgmuligheter.⁸³ Dobbelfrembringelse som moment er en vurdering av sannsynligheten for at en annen opphavsmann hadde frembrakt noe helt identisk.⁸⁴ For å innfri kravet til originalitet må opphavsmannen ha hatt valgmuligheter ved utformingen av verket.⁸⁵ Finnes det kun en utformingsmulighet, anses det som usannsynlig at kravet til originalitet er oppfylt.⁸⁶ Dette betyr at det er ved *selve utformingen av parodien* man blant annet må vurdere hvorvidt kravet til selvstendig verk er oppfylt. I NJA 2005 s. 905 (Åbergsaken) fant Högsta domstolen klare forskjeller fra originalverket, ved at parodien var utformet ved hjelp av vekslinger mellom replikker fra «Alfons Åbergs barnebøker, og filmen pusher».⁸⁷ Det kan derfor synes som det var de sammenstillingene opphavsmannen hadde foretatt, som gjorde verket til noe nytt.

⁷⁹ Knoph (1936) s. 64.

⁸⁰ Huldra i Kjosfossen avsnitt 45.

⁸¹ Huldra i Kjosfossen avsnitt 46.

⁸² Rognstad (2009) s. 82 og Huldra i Kjosfossen avsnitt 43.

⁸³ Huldra i Kjosfossen avsnitt 44.

⁸⁴ Rognstad (2009) s. 83.

⁸⁵ Rognstad (2009) s. 84.

⁸⁶ Rognstad (2009) s. 85.

⁸⁷ Åbergsaken s. 911.

Originalitetskravet formuleres alternativt som et «nyhetskrav». Nyhetskravet i opphavsretten er et såkalt «subjektivt nyhetskrav», som ligner mer på et tilknytningskrav.⁸⁸ Det er med andre ord ikke et krav til at en tilsvarende parodi har blitt skapt tidligere (objektivt sett), bare at det kan sannsynliggjøres at den aktuelle frembringelsen stammer fra frembringeren av parodien, ikke en annen. Motsetningsvis har man i patentretten et *objektivt krav til nyhet*, noe som betyr at oppfinnelsen må innebære noe helt nytt, i den forstand at det ikke tidligere er frembrakt i offentligheten noe identisk.⁸⁹ Det er med andre ord ikke parodien som sjanger som må fremstå som ny, men derimot de elementer og innsatsen som er gjort ved parodien som må fremstå som noe «nytt». Tilsvarende kan man si at kravet til at det foreligger en «parodi» og ikke en krenkelse av det opprinnelige verket, i seg selv krever at det må foreligge en nyskaping i en viss retning.

Originalitetskravet er ikke et kvalitetskrav. Kravet til «åndsverk» og originalitet er et rettslig, ikke et estetisk begrep.⁹⁰ Det betyr at det ved vurderingen av hvorvidt frembringelsen er en parodi i åndsverkslovens forstand, skal det ikke foretas noe kunstnerisk eller estetisk bedømmelse og heller ingen bedømmelse av frembringelsens litterære verdi.⁹¹ En parodi frembrakt av en «gjennomsnittsperson» eller av et barn kan innfri kravet til originalitet på lik linje med en parodi skrevet av komiker Knut Nærum.

I forhold til spørsmålet om kravet til originalitet er et kvalitetskrav, kan det synes å være en viss uenighet i nordisk rett.⁹² Uttalelsen i dansk rett må imidlertid vurderes i lys av EU-retten.⁹³ I C-145/10 (heretter kalt Painer) uttales det blant annet at kravet til originalitet er et krav om en frembringelse er grunnlag av kreativ valgfrihet.⁹⁴ Videre at dette anses oppfylt når det har foreligget valgfrihet for uttrykket.⁹⁵ Dessuten fremgår det både av EU-retten og juridisk teori, at originalitetskravet er harmonisert.⁹⁶

⁸⁸ Rognstad (2009) s. 83.

⁸⁹ Rognstad (2009) s. 83.

⁹⁰ Rognstad (2009) s. 85.

⁹¹ Rognstad 2009 s. 85 og s. 86.

⁹² I dansk rett er det i teorien uttalt at det stilles et visst kvalitetskrav ved krav for visse type frembringelser. Blant annet hevdes det, at det er forskjell på «ren kunst» og «anvendt kunst». Den rene kunst får beskyttelse uten videre, mens ved den anvende kunst stilles det strengere krav til originalitet., Rognstad (2009) s 85 og Koftvedgaard (2005) s. 66.

⁹³ Schovsbo (2013) s.76, hvorav EU-retten blir behandlet.

⁹⁴ C-145/10 Maria Painer mod Standard VerlagsGmbH avsnitt 89.

⁹⁵ Painer avsnitt 90 og 91.

⁹⁶ C-604/10 Football Dataco mod Yahoo! UK Ltd avsnitt 38.

Et krav til kvalitet, eller eventuelt et strengere krav enn for andre verk, kan derfor ikke gjelde for parodier i norsk rett.

Et eksempel på en frembringelse som ble ansett som en parodi, blir fremlagt i den svenske dommen NJA 2005 s. 905 (Åbergsaken) som ble vurdert av Högsta domstolen. I lys av at dommen er den eneste rene parodi-dommen i nordisk rett, vil den blir sentral for fremstillingen av parodiregelen i avhandlingen. I radioprogrammet som lå til grunn for tvisten, som av Högsta domstolen ble ansett å være en parodi, ble det benyttet replikker fra Gunilla Bergstöms barnebøker Alfons Åberg.⁹⁷

Kan parodien omtales som et åndsverk etter åvl. § 1, vil det altså foreligge et selvstendig verk etter åvl. § 4 første ledd. Dette fører oss over i neste problemstilling.

2.2 Parodier som selvstendig verk – åvl § 4 første ledd

Åndsverksloven § 4 første ledd slår fast at opphavsmannen ikke kan motsette seg at «andre benytter hans åndsverk på en slik måte at nye og selvstendige verk oppstår». Om en frembringelse er et «nytt selvstendig verk» etter denne bestemmelsen, foreligger det heller ingen krenkelse av eneretten etter åvl. § 2. Hva som ligger i uttrykket «selvstendig verk» gir bestemmelsen ingen klar definisjon på. Det vil være en grensdragning mellom hva som anses som en bearbeidelse og faller inn under originalopphavsmannens enerett, og hva som er et selvstendig verk og skaper nye selvstendige rettigheter. I juridisk teori uttales det at man i større grad enn ellers vil kunne anse en bearbeidelse som et nytt selvstendig verk, om frembringelsen er en parodi.⁹⁸ Högsta domstolen i «Åbergsaken» belyser problematikken på en god måte. Tvisten ble behandlet i tre instanser, og vil bli fremlagt i det følgende.

2.2.1 Rettspraksis om parodier

Gunilla Bergström er forfatter av barnebøkene Alfons Åberg, på norsk kjent som Albert Åberg. I forbindelse med Alfons Åbergs 30 års jubileum ble hovedfiguren fra barnebøkene fremstilt på en ny måte. Via det svenske radioprogrammet «Pippirull» i P3 og via Radio Ak-

⁹⁷ Åbergsaken s. 906.

⁹⁸ Koktvedgaard (2005) s. 149.

tiebolags (Svenske Rikskringkasting (SR)) hjemmeside ble innslaget «En vanlig dag med danska Alfons» sendt og gjort tilgjengelig for allmenheten.⁹⁹

Alfons betyr hallik på dansk, altså en som tjener penger på prostituerte, og har dette som en slags virksomhet. Dette kan for eksempel skje ved å stille lokaler til rådighet for prostituerte eller ved å gi dem beskyttelse.¹⁰⁰

I innslaget som ble radiosendt, fremstilles Alfons som alt annet enn en vennlig barnebokfigur. I programmet benyttes samme innledningsmelodi og samme fortellerstemme som originalen (det er klippet fra originalfilmene). Alfons er fremdeles bare syv år. Forskjellen viser seg ved at Alfons blir fremstilt som en medvirker til dopforhandlinger, en tyv og en utpresser, samt en som skylder penger og havner i slagsmål. I innslaget benyttes replikker delvis fra Alfons Åberg og delvis lydklipp fra den danske filmen «Pusher».¹⁰¹ «Pusher» omhandler i korte trekk en «narkodealer» som er på vei for å avlute en heroinhandel.¹⁰²

Gunilla Bergström krevde at SR måtte forbys å sende programmet, samt forby tilgjengeliggjøring for å tilgjengeliggjøre innslaget, på SRs hjemmeside. I tillegg krevde hun erstatning på kr 100 000, for krenkelsene av hennes enerettigheter. Videre påstod hun at hennes ideelle rettigheter var krenket - ved måten verket hennes ble gjengitt på. SR bestred alle krav.¹⁰³

Slik jeg ser det reiste saken to spørsmål. For det første om *sammenstillingen av lydklippene utgjorde et selvstendig verk eller en eksemplarframstilling/tilgjengeliggjøring av Gunilla Bergströms verk?* For det andre om verket som ble gjort tilgjengelig, representerer en krenkelse *i strid med Gunilla Bergström ideelle rettigheter.*

Det er det første spørsmålet som nå blir behandlet.

Högsta domstolen tok stilling til om innslaget var å anse som en bearbeiding av originalverket, eller et nytt selvstendig verk.¹⁰⁴ Slik jeg ser det anser domstolen det som et spørsmål i retning av om satire, travesti og parodi som sjanger i utgangspunktet kan anses som et nytt selvstendig verk, tross likheten til originalverket - eller om det faller under begrepet bearbei-

⁹⁹ Åbergsaken s. 905 og s. 906.

¹⁰⁰ Den danske ordbog.

¹⁰¹ Åbergsaken s. 905 og s. 906.

¹⁰² Danskefilm.

¹⁰³ Åbergsaken s. 907 og s. 911.

¹⁰⁴ Åbergsaken s. 910.

delse, og at det foreligger en krenkelse av originalverket. Dersom frembringelsen er en bearbeidelse kan den ikke tilgjengeliggjøres uten samtykke fra originalopphavsmannen, da en bearbeidelse alltid også vil omfatte bruk av originalverket.¹⁰⁵

For å belyse tema parodi på bredest mulig måte, legger jeg også frem noen av uttalelsene fra tingrätten, da det kan synes som om Högsta domstolen legger noen av disse standpunkter til grunn i saken. Det er likevel Høyesterettsuttalelsene som har størst vekt.

Førstvoterende i tingrätten stiller innledningsvis spørsmål om det har noe hensikt å skille mellom satire på den ene siden og travesti og parodi på den andre. Domstolen så ikke på oppstillingen av et slikt skille som hensiktsmessig, blant annet med støtte NJA II 1961 s. 81 hvor «travestier eller liknende» ble funnet å være selvstendig verk.¹⁰⁶ Tingrätten fant også støtte i forarbeidene for et slikt synspunkt.¹⁰⁷

Ved avgjørelsen av om programinnslaget var å anse som et nytt selvstendig verk la tingrätten vekt på de store forskjeller mellom Gunilla Bergstöms Alfons Åberg og «den danske Alfons Åberg». Gunilla fremstiller Alfons som et ærlig menneske, som tar avstand fra vold og narkotika. Miljøet Alfons blir plassert i, gjennom programinnslaget er den rake motsetning av Gunilla Bergström barnebøker. Domstolen konstaterte at, *kontrastene er såpass tydelige og formålet med fremstillingen er et helt annet, enn å konkurrere om salg av barnebøker på et bokmarked*. På dette grunnlag fastslo tingrätten at den nye frembringelse var et parodisk eller satirisk verk.¹⁰⁸

I sin vurdering legger tingrätten videre vekt på at frembringelsen er *satt sammen av ulike deler av verkene (Alfons Åberg og Pusher) på en spesiell måte*. Det kan synes som det er *sammenstillingen* som blant annet er utslagsgivende for kravet til selvstendig verk er oppfylt. Tingrätten uttaler at det *gjennom frembringelsen har skjedd et nøye utvalg for å få delene til å passe sammen*. Heriblant ved vekslingene av replikkene mellom Alfons Åberg og Pusher. Dette forsterker den parodiske eller satiriske effekten. Publikum vil ikke oppfatter frembringelsen som noe angrep på Alfons eller Gunilla Bergström fastslår det. Da formålet med frem-

¹⁰⁵ Rognstad (2009) s. 124.

¹⁰⁶ Åbergsaken s. 911.

¹⁰⁷ Åbergsaken s. 910.

¹⁰⁸ Åbergsaken s. 911.

bringelsen er å fremheve kontrasten mellom Alfons Åberg som en redelig gutt og den danske forbryterske narkohandleren.¹⁰⁹

Ut ifra dommen kan det etter min oppfatning trekkes den slutning at spørsmålet om noe er en satire, travesti eller parodi bør tolkes på samme måte, altså at en sondering mellom disse ikke er relevant. Samtidig fastslås det at en frembringelse anses som et selvstendig verk dersom det innenfor en av disse kategoriene uttrykkes noe originalt, og at kravet til originalitet kan innfris på tross av likhetene med originalverket. Det legges såpass stor vekt på formålet med frembringelsen, og at det på tross av gjenkjennelseskravet må foreligge tilstrekkelig avstand fra originalverket. Det kan synes som domstolen legger betydelig vekt på at parodien gjennom et avvikende formål og sin komiske effekt skaper sin egen *identitet*. Parodien vil på slike premisser fremstå som original.

Högsta Domstolen er enig i dette. Flertallet legger vekt på hovedregelen om at parodi og travesti anses som selvstendig verk. Dette begrunnes med *parodiens komiske effekt* som gir det et *annet formål* enn originalverket. «Programinnslaget må anses å falle inn under denne kategorien.»¹¹⁰

Domstolen slår med dette fast at det ikke foreligger noe krenkelse av Gunilla Bergstrøms rettigheter etter åvl § 2. Frembringelsen må anses som en parodi eller satire og dermed innfri kravet til et selvstendig verk, jf. åvl. § 4.¹¹¹

To andre dommer fra Högsta Domstolen som kan tjene som eksempel på hvor grensen mot parodi som selvstendig verk skal trekkes er NJA 1975 s. 679 (heretter Sveriges flagga), og den finske dommen NIR 1972 s. 185 (heretter forkortes Lappo-operaen).

«Sveriges flagga» dreide seg om en innspilling hvor en verslinje fra det kjente svenske diktet «Sveriges flagga» (skrevet av Karl-Gustaf Ossiannillson), samt musikken fra diktet skrevet av Hugo Alfvéns ble benyttet. Sangen (innspillingen) ble fremstilt på en grammofonplate og i et teksthefte. Frembringelsen hadde kun brukt en linje av det kjente diktet og hadde dessuten en annerledes tekst på resten av fremstillingen. Högsta domstolen utalte at verket ikke var en parodi og dermed heller ikke et selvstendig verk.¹¹² Det ble hevdet at frembringelsen ikke var

¹⁰⁹ Åbergsaken s. 911.

¹¹⁰ Åbergsaken s. 916.

¹¹¹ Åbergsaken s. 911 og s. 916.

¹¹² Sveriges flagga s. 685.

en parodi siden originalverket ikke ble gjengitt, bortsett fra ved den første linjen, samt noe sporadisk bruk utover i fremstillingen.¹¹³

Innspillingen gir uttrykk for bitterhet og forvillelse over krigshendelser i andre land. Videre uttalte domstolen at det ikke var en parodi fordi frembringelsen ikke hadde til *formål å latterliggjøre de to andre verkene*.¹¹⁴ I saken forelå det altså også en sammenstilling av tekst, men sammenstillingen ble ikke antatt å innfri kravet til egen originalitet, da den ikke gjengav originalverket på en riktig måte. Dette kan forstås som en innsigelse mot at man *ikke skapte tilstrekkelig avstand til originalverket*, og at heller ikke kravet om *annet formål* var innfridd. Det var heller ikke adgang til å forankre parodien i hensynet til politisk ytringsfrihet, uttalte Högsta domstolen, da et slikt budskap ikke var utgangspunktet for originalverket.¹¹⁵

Den finske saken «Lappo-operaen» dreide seg om en musikal som ble fremført på det finske teateret i 1966. Musikalen var inspirert av boken «Tre måneder i Kosola». Frembringelsen gjenga nesten ordrett 150 setninger fra denne boken. Högsta domstolen uttalte at selv om musikalen nærmest kopierte setninger fra boken utgjorde stykket et selvstendig verk. Domstolen la til grunn at musikalen var et teaterstykke og ikke en bok, altså at frembringelsen var i en *annen uttrykksform* enn det opprinnelige verket. (kunstnerisk, ikke litterært) Videre ble det uttrykt at formålet med musikalen var å kritisere det samfunnssyn boken ga uttrykk for, som for øvrig var en nasjonalistisk, antikommunistisk beskrivelse av Lappobevegelsen i 1930.¹¹⁶ Dommen gir ingen klare føringer for når en parodi anses som et selvstendig verk, men er likevel til hjelp for forståelsen av hvor grensen til et selvstendig verk må trekkes. I saken forelå det altså en gjengivelse av originalverket, men i en annen sjanger. Det kan derfor tenkes at musikalen skapte sin egen identitet/originalitet på denne måten, og dermed tilstrekkelig avstand til originalverket. Formålet med musikalen var dessuten å kritisere bokens budskap, slike ytringer må det gis adgang til.¹¹⁷

Slutningene som kan trekkes ut ifra disse tre dommene er at kravet til selvstendighet blant annet springer ut ifra likheten med originalverket. Det kan synes som om desto større likhet det frembrakte har til originalverket, jo større sannsynlighet er det for at frembringelsen er en

¹¹³ Sveriges flagga s. 685.

¹¹⁴ Sveriges flagga s. 685.

¹¹⁵ Sveriges flagga s. 685.

¹¹⁶ Lappo-operaen og Rognstad (2009) s. 145.

¹¹⁷ Rognstad (2009) s. 145.

parodi - og derved et selvstendig verk. Til tross for likhetene, er *formålsforskjellen helt vesentlig* for vurderingen av om frembringelsen er å anse som parodi og selvstendig verk. Ved at parodien har et helt *annet formål* enn originalverket (gjerne humoristisk), vil dette skape tilstrekkelig avstand på tross av parodiens likhetstrekk med originalverket. Det kan synes som at det er ved dette momentet domstolene avgjør om parodien har tilstrekkelig originalitet, og dermed innfrir vilkåret for åndsverk. Et *annet formål* vil skape en *egen identitet* og dette oppfyller kravet til selvstendig verkshøyde, og medfører at parodien innfrir kravet til selvstendig verk.

2.2.1.1 *Kritikk av parodiregelen*

Historisk sett har det i teorien vært noe uenighet om når en parodi er lovlig. Det kommer likevel tydelig frem at juridisk teori er enig i at parodien som sjanger er lovlig, men at man har vært uenig om begrunnelsen. En svensk artikkel er med på å belyse dette.¹¹⁸

Formålet med parodien fremstår gjennomgående som et sentralt moment for å vurdere om noe er en gjengivelse innenfor opprinnelig opphavsmanns enerett («beabriedelse») eller en parodi. Altså at hovedvurderingen for å fastslå om et uttrykk er en parodi eller en krenkelse av originalverket, er hvorvidt frembringelsen har et *annet formål* enn originalverket, og dermed fremstår som et selvstendig verk. Det er likevel noe uenighet om hvordan perspektivet skal vurderes.

Delin mener det bør stilles spørsmål ved hvordan vurderingen av formålet skal skje. Han mener det er lite hensiktsmessig med en subjektiv vurdering (*opphavsmannens formål*), og mener en objektiv tilnærming vil være mer korrekt. Han hevder at det er parodiens inntrykk på et *normalt publikum* som bør være utgangspunktet. Videre hevder han at også reelle hensyn tilsier en slik tilnærming, en normalreaksjon vil være lettere å måle, enn å avgjøre hvilket formål den som skapte parodien hadde.¹¹⁹

I henhold til dansk teori uttales det at argumentasjonen om at parodien er lovlig på bakgrunn av at den ikke har til formål konkurrere med originalverket, ikke er tilstrekkelig.¹²⁰ Begrun-

¹¹⁸ Delin (1959).

¹¹⁹ Delin (1959) s. 237.

¹²⁰ Slik det blant annet hevdes i Knoph (1936) s. 565.

nelsen for lovligheten av en parodi er at det er oppstått et nytt selvstendig verk.¹²¹ Altså at frembringelsen i seg selv innfrir grunnvilkårene for å være et «verk».

Det er ikke parodien i seg selv som er beskyttet hevder Delin, det avgjørende er om parodien er tilstrekkelig selvstendig for at lånet fra originalverket skal tillates.¹²² En tolkning av dette kan hevdes å være at parodien må være en frembringelse med tilstrekkelig avstand til det opprinnelige verket, altså at det er tilført tilstrekkelig egeninnsats til at parodien har fått sin egen identitet. Dette kan hevdes å underbygge vurderingen i rettspraksis, for eksempel i «Åbergsaken», der det forelå en tilstrekkelig avstand til originalverket, tiltros for at replikker fra Gunllia Bergströms barnebøker ble benyttet ordrett. Vekslingene fra «pusher» var med på å skape en egeninnsats slik at parodien fikk en selvstendig identitet. Noen av replikkene som forekom i innslaget var:

Innledningen: *Här är Alfons Åberg 7 år. Han är inte som vanligt. Han är sig inte alls lik. Den dagen efter skolan får Alfons sällskap hem med en ny klasskamrat. (Var är bus-Alfons?)*

Filmen *Du er min ven, ja? Men du skylder mig penge, ja. Du fik på klods, ja.*

Verket: *Vad då? Skrattar Alfons. Ännu vet han ingenting om det hemska som ska hända. (Där går tjuvAlfons)*

Filmen: *Hej svensker. En svensker?*

Verket: *Javisst, svarar han*

Filmen: *Svensken. Jag har hört att du kan ordna rökheroin.*

Verket: *Mållgan är en hemlig vän som kommer precis när Alfons vill. (Alfons och hemlige Mållgan)*

Filmen: *Du, kan du hjälpa mig tror du? Hvad skal du bruge? 200 gram. Coke, speed eller hash? Hvad som helst.*

Verket: *Godis-påse, får man en påse? (Kalas, Alfons Åberg!)*

Filmen: *Du kan få det for 900 gram.*

Verket: *Javisst, svarar Alfons.*¹²³

I «Åbergsaken» slås det fast at en parodi innfrir kravet til selvstendig originalitet, og er et selvstendig verk til tross for at parodien fulgte originalverket ord for ord.¹²⁴ Det kan synes

¹²¹ Lund (1944) s. 157.

¹²² Delin (1959) s. 239.

¹²³ Åbergsaken s. 906.

som domstolen gir parodien som «sjanger» en slik frihet.¹²⁵ Det er tydelig at vekslingene mellom «Alfons Åberg» og «Pusher» skaper en komisk effekt, på dette grunnlag kan det virke som at domstolen tar hensyn til denne komiske effekten, ved vurderingen av hvorvidt parodien har et annet formål en originalverket.

Svensk juridisk teori gir uttrykk for at det fremgår av rettspraksis, at jo større den komiske effekten er, jo mindre er risikoen for en ulovlig etterligning.¹²⁶ I dansk juridisk teori uttales det at det er *forskjelligheten fra originalverket* - som er karakteristiske for en parodi. Det er på denne måten parodien kan anses som et selvstendig verk hevdes det, og på tross av målet om bevisst å skape en gjenkjennelse av originalverket.¹²⁷

2.2.2 Oppsummering

Nordisk rettspraksis fastslår at parodier er tillat i norsk/nordisk rett, gjennom at slike frembringelser er å anse som selvstendige verk etter åvl. § 4.¹²⁸ Forarbeider og juridisk teori støtter et slikt synspunkt.¹²⁹ Som det fremgår angis begrunnelsen for selvstendighet noe forskjellig. I de fleste sakene i rettspraksis syns det *humoristiske formålet* sammenholdt med en *selvstendig originalitet*, tydeliggjort gjennom den klare tilknytningen til hovedverket å være utslagsgivende. I juridisk teori anføres kritikk delvis gjennom at formålsvurderingen bør foretas gjennom *publikums oppfatning av verket*,¹³⁰ og dels gjennom å hevde at parodiens komiske effekt er avgjørende for om parodien er tillat eller ikke.¹³¹ Samt gjennom en vurdering av om parodien har en tilstrekkelig avstand fra originalverket og med dette skaper sin egen selvstendighet.¹³²

¹²⁴ Åbergsaken s. 916.

¹²⁵ Nordell (2007) s. 319.

¹²⁶ Åbergsaken s. 913 og Nordell (2007) s. 319.

¹²⁷ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 422.

¹²⁸ Åbergsaken.

¹²⁹ SOU 1956:25 s. 136-137, Rognstad (2009) s. 144 og Aakre (2002) s. 87.

¹³⁰ Delin (1959) s. 237.

¹³¹ Nordell (2007) s. 319.

¹³² Sandfeld Jakobsen (2015) s. 422.

2.3 Parodien opp mot originalopphavsmannens opphavsrett

2.3.1 Eneretten – åvl § 2

Man kan stille spørsmål ved om en «parodi» i åndsverkslovens forstand, samtidig kan krenke den opprinnelige opphavsmannens økonomiske rettigheter. Både i «Åbergsaken» og i «Lappopera-saken» fremgikk det at parodiene inneholdt eksakte utdrag av originalverkene som skapte grunnlagene for parodiene, som ville kunne hevdes å være eksemplarer av originalverkene.

De økonomiske rettighetene er nedfelt i åvl § 2.

«Opphavsretten gir innen de grenser som er angitt i denne lov, enerett til å råde over åndsverket ved å fremstille varig eller midlertidig eksemplar av det og ved å gjøre det tilgjengelig for almenheten, i opprinnelig eller endret skikkelse, i oversettelse eller bearbeidelse, i annen litteratur- eller kunststart eller i annen teknikk».

Dette betyr at eneretten omfatter opphavsmannens rett til å foreta *eksemplarfremstilling* av verket samt *å gjøre verket tilgjengelig for allmenheten*. Griper noen inn i denne eneretten foreligger det en krenkelse.¹³³ I en parodi kjenner man gjerne igjen originalverket, som nevnt ovenfor, det kan derfor hevdes at parodien også fremstiller originalverket, og kanskje også på en måte opphavsmannen ikke finner ønskelig.¹³⁴ Det vil foreligge en såpass stor gjenkjennelse, at man kan hevde at originalverket er eksemplarfremstilt eller tilgjengeliggjort.

Dersom vilkårene for åndsverk etter § 1 er oppfylt for parodien, er parodien et «selvstendig verk» etter § 4 første ledd. Samtidig har man da konstatert at det ikke foreligger en krenkelse av originalverket. Dette betyr blant annet at det ikke foreligger en krenkelse av originalopphavsmannens økonomiske rettigheter, verken av eksemplarfremstillingsretten eller tilgjengeliggjøringsretten, selv om parodien altså i noen grad gjengir originalverket. En parodi som selvstendig verk, vil derfor ikke krenke originalopphavsmannens økonomiske rettigheter.

2.3.2 Ideelle rettighetene – åvl § 3

Åndsverksloven § 3 andre ledd beskytter opphavsmannen mot krenkende bruk av verket eller bruk som er krenkende for opphavsmannens renommé eller anseelse. Ordlyden lyder:

¹³³ Rognstad (2009) s. 133.

¹³⁴ Dette vil kunne hevdes å kunne være i strid med opprinnelig opphavsmanns ideelle rettigheter, som jeg vil behandle nedenfor.

«Har en annen rett til å endre et åndsverk eller å gjøre det tilgjengelig for almenheten, må dette ikke skje på en måte eller i en sammenheng som er krenkende for opphavsmannens litterære, vitenskapelige eller kunstneriske anseelse eller egenart, eller for verkets anseelse eller egenart».

I dette ligger det at det skal foretas en konkret vurdering av om selve opphavsmannens eller verkets anseelse eller egenart er krenket. Det er altså ikke opphavsmannens subjektive *oppfatning*, men en objektiv vurdering av grensene opphavsmannen må akseptere.¹³⁵

I «Åbergsaken» fremholdt mindretallet(dissens) at replikkvekslingene mellom Alfons og Pusher, setter Alfons i et lys der blant annet vold er løsningen. Dette er ikke et budskap som er sammenfallende med Gunilla Bergströms grunnsyn, som kommer til uttrykk i barnebøkene om Alfons Åberg. Likevel hevdet mindretallet at latterliggjøringen ikke er tilstrekkelig støttende for *verkets egenart*.¹³⁶ Det at «misbruket» har skjedd ved bruk av beskyttende replikker skapt av Bergström, var altså ifølge mindretallet ikke nok til at *verkets* ideelle rettigheter var krenket.

Videre uttales det at det selvstendige verket (parodien)like gjerne kunne oppstått om programredaksjonen hadde skrevet nye replikker, og brukt navnet til Alfons og Målgan (fra pusher), samt benyttet seg av stemmen Björn Gustafsson som er fortellerstemmen i Alfons Åberg.¹³⁷

2.3.2.1 *Kan de ideelle rettighetene til originalopphavsmannen likevel ha et «separat vern», uavhengig av om verket er krenket eller ikke.*

De ideelle rettighetene består av ulike perspektiver med hensyn til ideelt vern. Der en er rettet mot verket («krenkende for (...) verkets anseelse eller egenart»), den andre rettet mot opphavsmannen («krenkende for opphavsmannens litterære, vitenskapelige eller kunstneriske anseelse eller egenart»).

Tilsvarende kan man stille spørsmål ved om opphavsmannens ideelle rettigheter kan krenkes selv om parodien utgjør et selvstendig verk? Högsta domstolen uttaler.

«Även om travestin är att betrakta som ett självständigt verk kan det tänkas återge originalverket i sådan form eller i sådant sammanhang som - även vid sidan av själva tra-

¹³⁵ Rognstad (2009) s. 204 og Innst.O.nr.XI (1960-1961) s. 16.

¹³⁶ Åbergsaken s. 918.

¹³⁷ Åbergsaken s. 918.

vestin - för upphovsmannen till originalverket är på ett otillåtet sätt kränkande med hänsyn till dennes litterära eller konstnärliga anseende». ¹³⁸

Mindretallet i «Åbergsaken» synes å fremholde at parodien ikke krenket Gunilla Bergström sitt verk, men likevel kunne krenke hennes anseelse som forfatter. ¹³⁹

I innstilling til åvl § 3 uttales det.

«Komitéen skal først bemerke at bestemmelsen, uansett hvilken utforming man gir den, ikke vil være til hinder for fremføring eller utgivelse av parodier, travestier eller karikaturer, idet slike ansees tillatelige» ¹⁴⁰

Ut ifra denne uttalelsen kommer det klart frem at parodier er tillatt, også etter § 3. Adgangen til bruk av slike uttrykk, med utgangspunkt i originalopphavsmannens verk, er med dette fastslått å skulle være tillatt - også i lys av begrensningene i forhold til originalverket, jf. åvl § 3. ¹⁴¹ Slik jeg ser det, har rettsordenen foretatt en avveining der man omtaler noe som «parodi» i det interesseavveiningen mellom originalopphavsmannens økonomiske eller ideelle interesser må vike til fordel for hensynet til at parodien skal kunne formidles.

Som konsekvens vil en frembringelse ikke kunne være en «parodi» og samtidig krenke de ideelle rettigheter som verket er omfattet av.

Reglene om ideelle rettigheter for opphavsmannen, er også nedfelt i Bernkonvensjonen artikkel 6bis regler for opphavsmenns ideelle rettigheter.

«Uavhengig av opphavsmannens økonomiske rettigheter, og selv etter overdragelse av disse, beholder opphavsmannen i hele sin levetid retten til å gjelde som opphavsmann til verket, og til å motsette seg enhver forvanskning, beskjæring eller annen endring av verket og enhver annen krenkelse av det, som kan skade hans ære eller anseelse».

Det betyr at opphavsmannen har vern av de ideelle rettighetene uavhengig av de økonomiske. Av bestemmelsen fremgår det videre, at det er opp til nasjonal rett å foreta en vurdering av

¹³⁸ Åbergsaken s. 917.

¹³⁹ Åbergsaken s. 918.

¹⁴⁰ Innst.O.nr.XI (1960-1961) s. 15.

¹⁴¹ Innst.O.nr.XI (1960-1961) s. 15 og Innst, (1950) s. 12.

hvordan utformingen av vernet skal være.¹⁴² De ideelle rettighetene varer «iallfall inntil de økonomiske rettigheter er opphørt».¹⁴³ Det fremkommer heller ikke på dette grunnlag hvorvidt de økonomiske og ideelle rettighetene er selvstendige rettigheter, som kan påberopes uavhengig av om originalverket er krenket eller ikke. På den ene siden kan det se ut som de økonomiske og ideelle rettighetene opparbeider to størrelser, hvor det blir gitt et vern for de ideelle rettighetene «uavhengig» av de økonomiske. Men på den andre siden er det å gå veldig langt å si at en frembringelse krenker en annens opphavsmanns ideelle rettigheter, om verket får anerkjennelse som selvstendig verk.

Det fremgår av forarbeidene at «opphavsmannens rett etter § 3 er å betrakte som en utvidelse av opphavsretten etter § 2».¹⁴⁴ Dette kan tale for at rettighetene til opphavsmannens «henger» sammen med de økonomiske rettighetene. Dermed vil ikke opphavsmannens ideelle rettigheter kunne være krenket dersom parodien anses som et selvstendig verk. I juridisk teori fremgår det videre, at «harselas og ironi må opphavsmannen tåle», selv om det går ut over henne eller verkets anseelse eller egenart.¹⁴⁵ Det avgjørende er om dette kan oppleves som «krenkende», uten at det finnes en klar definisjon på hvor denne grensen går.¹⁴⁶ Av annen juridisk teori fremgår det at det finnes ulike synspunktet både for og mot at opphavsmannens økonomiske og ideelle rettigheter skal tolkes som to uavhengige størrelser.¹⁴⁷

Som nevnt tidligere er ikke parodiens formål å skape konkurranse med originalverket, og at dette er grunnlag for parodiens lovlighet.¹⁴⁸ Det kan likevel tenkes at selv om parodien ikke er i konkurranse med originalopphavsmannens økonomiske rettigheter eller verkets ideelle vern, kan parodien budbringe et budskap som opphavsmannen til originalverket ikke ønsker å assosieres med. Da gjenkjennelseeffekten med originalverket er helt sentralt for at «parodi» skal foreligge, kan det tenkes at dette kan ramme opphavsmannen til originalverket på en måte som hun finner krenkende for sin egenart. Det kan være dette domstolen i «Åbergsaken» legger til grunn, når den hevder at parodien, på tross av dens selvstendige karakter, kan oppfattes som en krenkelse av opphavsmannens/verkets anseelse, og synes å fastholde at det burde være en «restrett» på Gunilla Bergströms hånd.

¹⁴² Rognstad (2009) s. 198.

¹⁴³ Berknovensjonen artikkel 6bis.

¹⁴⁴ Innst. (1950) s. 12.

¹⁴⁵ Rognstad (2009) s. 252.

¹⁴⁶ Rognstad (2009) s. 252.

¹⁴⁷ Nordell (2007) s. 320.

¹⁴⁸ Knoph (1936) s. 90.

På den andre side kan det hevdes å være lite konsekvent å gi parodien betegnelsen *selvstendig verk*, og deretter si at det foreligger krenkelse av en annens opphavsrettigheter. Da domstolen i «Åbergsaken» ikke utdyper nærmere hva de mener med at frembringelser som utgjør et selvstendig verk likevel kan krenke de ideelle rettighetene til originalopphavsmannen,¹⁴⁹ er det vanskelig å trekke konkrete slutninger ut ifra dette. Det tilrettelegger i alle fall for en åpning, som man bare må se hen til lovgiver eller annen rettspraksis for å fastlegge med sikkerhet utfallet av.

2.3.3 Avsluttende om krenkelsesproblemstillingene

Det finnes som nevnt ikke et entydig svar på ovennevnte problemstilling. Lovteksten gir ikke klart svar på hvordan problemstillingen skal tolkes. Rettspraksis må selvsagt ilegges stor vekt, men synspunktet om en slags «restrett» av ideelle rettigheter for opphavsmannen utdypes ikke ytterligere i «Åbergsaken». Konklusjonen bør derfor være at slik rettskildebildet nå foreligger, er det ingen «restrett» av de ideelle rettighetene for opphavsmannen til originalverket, dersom «parodi» som selvstendig verk foreligger.

¹⁴⁹ Åbergsaken s. 917.

3 Parodiregelen i EU-retten

3.1 Infosoc-direktivet – lovteksten

Direktiv 2001/29/EF av 22 mai 2001 om harmonisering av visse aspekter av opphavsrett og beslektede rettigheter i informasjonssamfunnet (heretter forkortes Infosoc-direktivet), er EUs eneste horisontale direktiv.¹⁵⁰ Direktivet implementerer WIPO konvensjonene om opphavsrett og nærstående rettigheter i informasjonssamfunnet.¹⁵¹ Direktivet er lagt til grunn for alle de saker som EU-domstolen har behandlet om opphavsrett de siste årene, og har gitt føringer til mange av de endringene som er gjort i den norske åndsverksloven den siste tiden. Direktivet er nylig gjennomført i norsk rett, og bidrar til en rettslig beskyttelse av opphavsretten og de beslektede rettigheter.¹⁵²

I denne avhandlingen skal jeg vurdere hvilken virkning direktivet har i forhold til parodiregelen i norske rett. Som det fremgikk av metodekapittelet er et av hovedformålene med EU-retten å skape et felles marked for medlemslandene, der homogenisering av regelverket på opphavsrettens område er et av hovedvirkemidlene.¹⁵³ Det er imidlertid kun de økonomiske rettighetene til opphavsmannen som er harmonisert på EU nivå. De ideelle rettighetene er det fortsatt opp til den nasjonale rett å fastlegge innholdet i.¹⁵⁴

Informasjonssamfunnet kan forstås som det samfunnet vi lever i dag, og betegnes også som *kunnskapssamfunnet*. Begrepet belyser også det samfunnsforskere tillegger informasjonsteknologien.¹⁵⁵ Formålet med Infosoc-direktivet er å oppnå en harmonisering som styrker de fire friheter (fri flyt av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft) i det indre marked.¹⁵⁶ Samt regulere de grunnleggende rettsprinsipper, hvorav eiendomsretten (den intellektuelle eiendomsretten), ytringsfriheten og den allmenne interesse står sentralt.¹⁵⁷

Av Infosoc-direktivets betraktning punkt 31 fremgår en av målsetningene med direktivet, en målsetting om å oppnå en rimelig balanse for rettighetshaverens interesser på den ene siden, og brukerens interesser på den andre siden. Videre påpekes det at unntak og innskrenkinger

¹⁵⁰ EP/Rdir 2001/29/EF (Infosoc-direktivet) artikkel 1.

¹⁵¹ Kulturdepartementet (2016) s. 20.

¹⁵² Kulturdepartementet (2016) s. 21.

¹⁵³ Arnesen (2015) s. 13, s. 27 og s. 105.

¹⁵⁴ Infosoc-direktivet betraktning punkt 19.

¹⁵⁵ Rossen (2014).

¹⁵⁶ Sejersted (2011) s. 23.

¹⁵⁷ Infosoc-direktivets betraktning punkt 3.

må vurderes i lys av den elektroniske utviklingen, og at harmonisering av unntak og innskrenkninger er et mål i det indre markedet, slik at alle medlemstatene får like rettigheter.¹⁵⁸

Infosocdirektivet artikkel 5 tredje ledd gir medlemstatene adgang til å innføre unntak fra opphavsmenns eksemplarframstillingsrett og tilgjengeliggjøringsrett.¹⁵⁹ Det fremgår videre at direktivets oppregning av unntak og innskrenkninger er uttømmende angitt.¹⁶⁰ Det er kun et fåtall unntak som kun gjelder for eksemplarframstillingsretten.¹⁶¹ Unntakene regulerer bare opphavsmannens økonomiske rettigheter, da opphavsmannens ideelle rettigheter som sagt, ikke er harmonisert. Det er derfor opp til nasjonal rett å fastlegge reglene som vedrører de ideelle rettighetene.¹⁶²

Infosoc-direktivet art. 5 tredje ledd bokstav k gir adgang til unntak/innskrenkning av opphavsmannens enerett, ved å tillate karikatur, parodi eller pastiche. Med dette forstås at man gjennom nasjonal lovgivning kan innskrenke opphavsmannens enerett ved at hennes verk kan fremstilles og gjøres tilgjengelig for allmenheten på en parodierende måte. Av betraktningen punkt 32 uttales videre at det skal tas hensyn til medlemstatens forskjellige rettslige tradisjoner, samtidig som det indre markedet skal sikres. Det er likevel ønskelig at medlemsstatene anvender unntakene/innskrenkningene på samme måte fremgår det videre.¹⁶³

Problemstillingen videre i avhandlingen er å se hvordan EU-retten tolker parodiregelen i henhold til Infosoc-direktivet. Deretter skal jeg fastsette om parodiregelen i norsk rett kan opprettholdes.

¹⁵⁸ Infosoc-direktivets betraktning punkt 31.

¹⁵⁹ Infosoc-direktivet artikkel 2 og 3.

¹⁶⁰ Infosoc-direktivets betraktning punkt 32.

¹⁶¹ Infosoc-direktivets betraktning punkt 31 og punkt 32. Det blir i den danske utgaven av Infosoc-direktivet benyttet begrepet «reproduksjonsrett», dette tilsvarer det vi kaller eksemplarframstilling på norsk.

¹⁶² Sag C-201/13 Deckmyn mod Vandrsteen (Deckmynsaken) avsnitt 35 og Infosoc-direktivets betraktning punkt 19.

¹⁶³ Infosoc-direktivets betraktning punkt 32.

3.2 Praksis fra EU-domstolen

3.2.1 Deckmynsaken

Tredje september 2014 traff EU-domstolen i sag C-201/13 (Deckmynsaken) en avgjørelse vedrørende tolkning av opphavsrettsdirektivet artikkel 5 tredje ledd bokstav k, om medlemsstatenes mulighet til å innføre unntak fra eneretten i form av parodier og travestier, samt hva som ligger i begrepet «parodi».

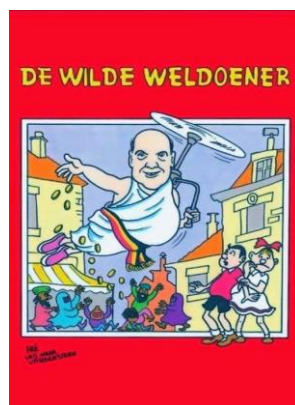
Saken dreier seg i hovedsak om en kalender produsert av Johan Deckmyn, i forbindelse med nyttårsfesten i den belgiske byen Gent niende januar 2011. Kalenderen er et forsøk på en parodi av et tegneseriehefte «Suske en Wiske» som kan oversettes til «den vilde velgjører». På forsiden av Deckmyns kalender er byens borgemester avbildet i en hvit toga, mens han kaster penger ut til et mørkhudet folk med slør, folket viser glede over pengene. Det opprinnelige verket var tegnet av Vandersteen og illustrerte også en mann i hvit toga som kaster penger ned til folket, som også der viste glede over «dryssende penger».¹⁶⁴

Arvingene til Vandersteen mente at forsiden til Deckmyns kalender utgjorde en krenkelse av Vandersteens opphavsrett, da tegningen hadde et diskriminerende budskap, som Vandersteen ikke ville ha ønsket at hans verk skulle bli assosiert med. Deckmyn på sin side anførte at forsiden utgjorde en politisk karikatur, som var omfattet av begrepet parodi etter belgisk rett, og tillatt i henhold til opphavsretten.¹⁶⁵

Originalverket

Parodien

Det kan stilles spørsmål ved hva slags relevans generaladvokatens uttalelse har i forhold til domstolens uttalelse. Selv om uttalelsen har mindre vekt og er lavere i rang enn domstolens

¹⁶⁴ Deckmynsaken avsnitt 9.

¹⁶⁵ Deckmynsaken avsnitt 10 og 11.

slutninger, kan den anses å utdype hva domstolen har bygget sitt resonnement på, der domstolen og generaladvokaten har sammenfallende synspunkter. Likeledes kan det vise hva domstolen ikke har vært enig i. Foreligger det uenighet mellom generaladvokaten og domstolen, er det helt klart at det er domstolens slutning som må legges til grunn.

3.2.2 Er parodi et selvstendig EU-rettslig begrep?

Saken reiste to hovedproblemstillinger, herunder om «parodi» er et *selvstendig EU-rettslig begrep*. Denne problemstillingen hadde også en prosessuell side. Dersom «parodi» ikke var å anse som et selvstendig EU-rettslig begrep, var spørsmålet om EU-domstolen overhodet hadde kompetanse til å fastlegge innholdet i parodibegrepet - eller om det var opp til nasjonal rett.

Unntakene i Infosoc-direktivet artikkel 5 tredje ledd er fakultative. Dette betyr at medlemstatene selv kan avgjøre om de ønsker å innføre unntaket i nasjonal rett eller ikke. Det er først når medlemstatene har innført et unntak i nasjonal rett, at unntaket eventuelt blir underlagt en autonom fortolkning.¹⁶⁶ Det ble på bakgrunn av dette stilt spørsmål om «parodi» var å anses som et selvstendig EU-rettslig begrep.

Generaladvokaten uttalte i sin utredning at det burde være innenfor medlemstatenes skjønnsmargin å fastsette om det forelå en «parodi» etter direktivets artikkel 5 tredje ledd bokstav k.¹⁶⁷ Han mente altså at det burde være opp til medlemstatene å avgjøre innholdet parodibegrepet.¹⁶⁸

EU-domstolens avgjørelse avvok fra generaladvokatens uttalelse på dette punkt. Domstolen mente at en parodi må anses som et selvstendig EU-rettslig begrep. Ved avgjørelsen ble det blant annet lagt vekt på en tidligere EU-dom, C-467/08 (Padwasaken). I «Padwansaken» ble det uttalt at domstolens rettspraksis beror på en ensartet anvendelse av EU-retten.¹⁶⁹

Foreligger det ingen henvisning til medlemstatene om deres rett til å fastsette innholdet i et begrep, er det prinsippet om uniform fortolkning som gjelder, slik at alle medlemstatene må

¹⁶⁶ Ds 2003: 35 s. 69 og generaladvokatens forslag til avgjørelse i sag C-201/13 (Deckmynsaken) (heretter forkortes forslaget) avsnitt 37.

¹⁶⁷ Forslaget avsnitt 34.

¹⁶⁸ Forslaget avsnitt 56.

¹⁶⁹ C-467/08 Padwan SL mod Sociedad General de Autores y Editores de Espâba avsnitt 32.

følge EU-rettens restriksjoner.¹⁷⁰ Dette fremgår blant annet av Sag C-5/08 (heretter forkortes Infopaq). Her uttaler domstolen:

«at ordlyden af en fællesskabsretlig bestemmelse, der (...) ikke inneholder nogen udtrykkelig henvisning til medlemstatenes ret med hensyn til fastlæggelsen af dens betydning og rækkevidde, normalt skal undergives en selvstændig og ensartet fortolking i hele Fællesskabet».¹⁷¹

Domstolene konkluderte med at «parodi» er et selvstendig EU-rettslig begrep.¹⁷² En naturlig forståelse av dette vil derfor være at det er innenfor EU-rettens kompetanse å fastsette innholdet i begrepet, om medlemstatene velger å innføre unntaket i nasjonal rett.

Domstolen har imidlertid kun kompetanse til en autonom fortolkning av *opphavsmannens økonomiske* rettigheter da det, som sagt flere ganger tidligere, ikke er foretatt noe harmonisering av opphavsmannens *ideelle rettigheter*.¹⁷³ Det betyr at det fortsatt er opp til nasjonal rett å avgjøre om det foreligger krenkelse av de ideelle rettighetene, herunder om parodien eventuelt er i strid med slike rettigheter. Det kan derfor stilles spørsmål ved om en frembringelse kan anses å være en «parodi» i samsvar med EU-retten, og samtidig være i strid med opphavsmannens ideelle rettigheter fastlagt i nasjonal rett.

3.2.3 Hvordan skal EU-rettens parodibegrep forstås?

EU-domstolen fastslo altså i «Deckmynsaken» at den hadde kompetanse til å fastlegge hva som ligger i begrepet «parodi».

Det andre hovedspørsmålet som ble avgjort av domstolen var å fastlegge innholdet i parodibegrepet. I det følgende skal jeg derfor ta for meg hvilke innholdsmessige betingelser/kjennetegn et verk må ha for å kunne betegnes som en parodi etter EU-retten.

Spørsmålet som den belgiske nasjonaldomstolen stilte, var om frembringelsen måtte innfri visse betingelser for å kunne betegnes som en «parodi». Det ble videre forespurt om en parodi måtte ha sin egen *originale karakter, slik at den ikke med rimelighet kunne tilskrives opphavsmannen til originalverket*. Videre ble det forespurt om parodien måtte ha som formål å

¹⁷⁰ C-5/08 Infopaq International A/S mod Danske Dagblades Forening avsnitt 27.

¹⁷¹ Infopaq avsnitt 27.

¹⁷² Deckmynsaken avsnitt 17.

¹⁷³ Infosoc-direktivets betraktning punkt 19.

*latterliggjøre, uansett om den eventuelle kritikk som utøves, kan ramme originalverket, noen annen gjenstand eller person, samt om parodien måtte kunne angi kilden til originalverket.*¹⁷⁴

Domstolen besvarte spørsmålene på grunnlag av *en naturlig språklige forståelse* av ordlyden i Infosoc-direktivets art 5 tredje ledd bokstav k. Domstolen fremholdt videre at den den naturlige språklige forståelsen skal fastlegges på grunnlag av den konteksten begrepet blir benyttet i, samt formålene som følger av den aktuelle lovgivingen.¹⁷⁵ Både domstolen og generaladvokaten va enig i at *originalverket skal gjenkjennes i parodien*. Parodien må samtidig være *tilstrekkelig forskjellig fra originalverket*, samt gi uttrykk for *humor eller latterliggjøring*.¹⁷⁶

Generaladvokaten oppstilte i sitt forslag parodien som en strukturell og en funksjonell dimensjon, gjennom både å være en imitasjon (strukturell) og å ha et latterliggjørende formål (funksjonell).¹⁷⁷ Det foreligger flere kjennetegn for en parodi fremholdt generaladvokaten. Blant annet, at parodien alltid er en kopi av originalverket og aldri er 100% original, da parodien alltid samtidig er en gjengivelse originalverket.¹⁷⁸ Videre så han på parodien som en frembringelse, der opphavsmannen til parodien ikke ønsker at parodien skal blir forvekslet med originalen. Videre ble originalitetskravet for parodien problematisert.¹⁷⁹ Her mente generaladvokaten, slik jeg leser forslaget, at parodien må ha egen originalitet for å innfri kravet til parodi, men at det er opp til nasjonaldomstolen å fastslå hvorvidt frembringelsen er en krenkelse av opphavsmannens enerett eller en (original) parodi.¹⁸⁰ Domstolen overprøvde generaladvokatens uttalelser på dette punkt.

Domstolen slo fast at anførselen om at parodien må ha sin egen originale karakter ikke er nødvendig, utover at parodien må utvise synlige forskjeller i forhold til det eksisterende verk, samtidig som det bør vekke forestilling om det eksisterende verk, samt ha en humoristisk tilnærming.¹⁸¹ Parodien trenger ikke med rimelighet kunne tilskrives en annen person enn opphavsmannen til selve originalverket. Videre uttales det at parodien heller ikke må ramme selve originalverket eller angi kilden til det parodierende verk.

¹⁷⁴ Deckmynsaken avsnitt 13.

¹⁷⁵ Deckmynsaken avsnitt 19.

¹⁷⁶ Deckmynsaken 20 og forslaget avsnitt 48.

¹⁷⁷ Forslaget avsnitt 47.

¹⁷⁸ Forslaget avsnitt 47.

¹⁷⁹ Forslaget avsnitt 50.

¹⁸⁰ Forslaget avsnitt 55.

¹⁸¹ Deckmynsaken avsnitt 33.

Domstolen slo videre fast i henhold til Infosoc-direktivets betraktninger punkt 31, at det skal foreligge en «en rimelig balanse mellom de fire friheter på det indre marked». I dette tilfellet betyr det at det må foreligge en balanse mellom opphavsmannens rettigheter og interesser (intellektuell eiendomsrett) på den ene siden, og rettigheter og interesser hos brukeren (yttingsfriheten og allmennhetens interesse) på den andre siden.¹⁸²

Domstolen behandler dette som et spørsmål om opphavsmannens interesser og rettigheter i Infosoc-direktivet artikkel 2 og 3 på den ene siden, og brukerens yttingsfrihet i samsvar med direktivets artikkel 5 ledd tre bokstav k. Domstolen uttaler at det må tas hensyn til alle omstendigheter i den konkrete sak, og at det må foreligge en rimelig balanse av de to ytterpunktene.¹⁸³ Refererende dommer fastslo avslutningsvis at det var opp til det foreliggende rett (nasjonal domstol) å avgjøre om denne rimelige balansen var oppfylt i det konkrete tilfellet.¹⁸⁴

3.2.3.1 Oppsummering

Ut i fra dommen kan det slutes at parodiregelen er et unntak fra opphavsmannens enerett, at begrepet er harmonisert i EU-retten, og på denne måten anses som et EU-rettslig begrep. Da begrepet anses som et selvstendig EU-rettslig begrep, tillegger det domstolens kompetanse å fastsette kriteriene i parodibegrepet i henhold til Infosoc-direktivet artikkel 5 ledd 3 bokstav k. Det fastslås at parodien må ha et *humoristisk formål* (parodiens funksjonelle målsetning), og samtidig være *tilstrekkelig forskjellig* fra originalverket, men også *vekke forestillinger om verket*.¹⁸⁵ Domstolen uttaler at parodien ikke må gjengi originalverket på en indirekte måte eller gjennom deler av originalverket, samt at det ikke foreligger noe krav til at parodien må kunne tilskrives en annen person enn originalopphavsmannen, slik den belgiske-domstol anførte. Parodien må heller ikke ha sin egen originale karakter (strukturell målsetning).¹⁸⁶ Det er videre underlagt den nasjonale domstol å vurdere om opphavsmannens ideelle rettigheter er ivaretatt ved parodier. Avslutningsvis må hvert spørsmål avgjøres konkret ut ifra sin kontekst.¹⁸⁷

Deckmynsaken gjaldt forøvrig forsiden på en kalender, det kan tenkes at andre typer fremstillinger må vurderes på en annen måte.

¹⁸² Deckmynsaken avsnitt 25 og 26.

¹⁸³ Deckmynsaken avsnitt 27 og 28.

¹⁸⁴ Deckmynsaken avsnitt 35.

¹⁸⁵ Deckmynsaken avsnitt 20.

¹⁸⁶ Deckmynsaken avsnitt 21.

¹⁸⁷ Deckmynsaken avsnitt 19.

3.2.3.2 *Kritikk av avgjørelsen*

Juridisk teori uttaler noe kritikk av «Deckmynsaken». Det bemerkes blant annet kritikk til at domstolen i sin vurdering ikke synes å vurdere unntaket i Infosoc-direktivet art 5 tredje ledd bokstav k, opp mot «tretrinns testen».¹⁸⁸ Gjennom en vurdering av «tretrinns testen», kan det avgjøres om de sakene som vurderes på bakgrunn av et unntak, utgjør lovlige unntak.¹⁸⁹ I «Deckmynsaken» «var det blant annet et spørsmål om opphavsmannens legetime interesser var krenket, på bakgrunn av at Vandersteen ikke ønsket å assosieres med kalenderens budskap, som fremsto som diskriminerende. «Tretrinns testen» hindrer blant en innføring av unntak som på en «urimelig måte» tilsidesetter opphavsmannens «legetime interesser».¹⁹⁰ En av grunnene for at domstolen ikke vurderer dette, kan være at den belgiske domstol ikke spør EU-domstolen om rekkevidden av de ideelle rettighetene (droit moral).¹⁹¹

¹⁸⁸ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 423 – 424.

¹⁸⁹ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 423.

¹⁹⁰ Se blant annet Bernkonvensjonen artikkel 9 andre ledd.

¹⁹¹ Forslaget avsnitt 28.

4 LIKHETER OG FORSKJELLER MELLOM NORSK RETT OG EU-RETTEEN I FORHOLD TIL PARODIREGELEN

4.1 Forskjell i innhold og forankring av parodiregelen etter EU-retten og norsk rett.

4.1.1 Norsk rett

I norsk rett blir parodireglen forankret i åvl § 4 første ledd som et nytt og selvstendig verk, som må innfri kravet til verkshøyde jf. åvl § 4(1) jf. § 1 (1).¹⁹² Av dansk juridisk teori fremgår det at parodiregelen kan ses på som et unntak fra eneretten, men at spørsmålet om parodien er lovlig eller ikke er avhengig av om parodien er et *selvstendig verk*.¹⁹³ En naturlig forståelse av dette er at det etter norsk rett foreligger de samme vilkår for «parodier» som det gjør for åndsverk generelt jf. åvl § 1. Det vil derfor bli en grenseoppgang for å avgjøre om parodien er et selvstendig verk, ikke bare en bearbeidelse av originalverket.¹⁹⁴

Vesentlig for vurderingen om parodien innfrir kravet til et nytt *selvstendig verk* er om den har et annet *formål* enn originalverket, og at dette formålet har en *humoristisk eller latterliggjørende* hensikt.¹⁹⁵ Humoren behøver ikke å ramme originalverket, men må være tydelig i selve parodien. Av plasseringen av parodier som selvstendig verk fremgår det at parodien må ha selvstendig verkshøyde for å innfri kravet. I «Åbergsaken» og «Sveriges Flagga» fremgikk det også at originalverket *måtte gjenkjennes* for at frembringelsen skulle være en «parodi». Er disse vilkårene oppfylt er parodien å anse som et åndsverk etter åvl. § 4 jf. § 1. Parodien får derved selvstendige økonomiske og ideelle rettigheter jf. åvl § 2 og § 3.

4.1.2 EU-retten

Parodiregelen i EU-retten blir forankret som et unntak fra originalopphavsmannens enerett.¹⁹⁶ Altså er «inngrep» i eneretten akseptabelt i henhold til EU-retten, så lenge visse vilkår er oppfylt av «parodien». Noe utgangspunkt for parodier som selvstendig verk, foreligger dermed ikke.

Ved vurderingen av om en frembringelse er en parodi jf. EU-domstolens anvisning, blir det vist til noen av de samme vilkårene som etter norsk rett. Domstolen synes å henvise til en

¹⁹² Rognstad (2009) s. 144.

¹⁹³ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 422.

¹⁹⁴ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 422.

¹⁹⁵ Åbergsaken s. 913.

¹⁹⁶ Infosoc-direktivet art. 5 ledd 3 bokstav k.

vurdering på grunnlag av om frembringelsen krenker originalverket eller ikke. Kriterier som vektlegges i et slik henseende er om parodien fremviser «*synlig forskjeller*» til originalverket, men *samtidig avspeiler dette*.¹⁹⁷ Videre vektlegges i stor grad krav til parodiens *humoristiske formål*.¹⁹⁸ EU-domstolen oppstiller ikke noe krav til at parodien må inneholde egen verkshøyde/originalitet.¹⁹⁹

Vilkårene som den belgiske domstol hadde fremlagt som relevante, var blant annet at parodien med rimelighet skulle kunne tilskrives en annen enn opphavsmannen, eller måtte ramme originalverket eller angi kilden til det parodierende verk, anså ikke EU-domstolen som aktuelt.²⁰⁰

4.1.3 Sammenligning

At Norge oppstiller parodier som selvstendig verk, samt operer med et vilkår om «verkshøyde», kan ha den følge at norsk rett har et videre vern av originalopphavsmannens «enerett», enn det som fremgår av EU-retten. En oppstilling av unntak til eneretten vil i utgangspunktet «innskrenke» originalopphavsmannens rettigheter. Det kan altså synes som om vi i norsk rett har et videre vern for eneretten enn EU, og at vi stiller strengere krav til om noe er en parodi enn etter EU-retten.

Likevel kan det virke som det både i henhold til rettspraksis og juridisk teori ikke skal mye til før en frembringelse får betegnelsen «parodi» og er lovlig etter norsk rett. Juridisk teori uttaler blant annet: «parodier mv. alltid anses for lovlige, og man bør hverken kunne skride ind over for dem efter § 2 eller § 3».²⁰¹ Det fremgår videre at den vanlige oppfatningen, er at *adgangen er vid* til å fremstille parodier av andre beskyttete verk.²⁰²

Likevel stilles det etter norsk rett, krav om at parodien skal ha en *selvstendig originalitet*.²⁰³ Som det fremgår av det foregående er dette ikke tilfellet for parodiregelen i EU-retten.²⁰⁴ Det kan stilles spørsmål ved om dette, og eventuelle reelle innholdsforskjeller med de ulike øvri-

¹⁹⁷ Deckmynsaken avsnitt 20,21 og 33.

¹⁹⁸ Deckmynsaken avsnitt 20.

¹⁹⁹ Deckmynsaken avsnitt 21 jf. avsnitt 33.

²⁰⁰ Deckmynsaken avsnitt 21.

²⁰¹ Schovsbo (2013) s. 259.

²⁰² Sandfeld Jakobsen (2015) s. 423.

²⁰³ Det fremgår av at parodier anses som selvstendig verk jf. § 4 første ledd.

²⁰⁴ Deckmynsaken avsnitt 21.

ge kriteriene, innebærer at det er forskjeller mellom regelverkene i EU og i norsk rett, eller om forskjellen er tilsynelatende. Det skal jeg ta stilling til i det følgende.

4.1.3.1 Kriteriene

I begge regelsett er det *humoristiske formålet* avgjørende for om frembringelsen er en lovlig parodi eller ikke. Hvorvidt det foreligger samme krav til hva som ligger i begrepet humor i norsk rett som etter EU-retten er ikke klart. I kommentarer til hva som ligger innenfor den vurdering EU-domstolen oppstiller om «parodier» fremgår det at det ikke er opp til domstolen og foreta en subjektiv vurdering av hva som er humoristisk. Altså er det ikke opp til domstolen å avgjøre om parodien lykkes med å være morsom, men om «intensjonen» med parodien som humoristisk eller latterliggjørelse er oppfylt.²⁰⁵

I «Åbergsaken» synes det ikke foretatt noe vurdering av hva domstolen spesifikt la i vilkåret om det *humoristiske formålet*. Det uttales likevel at måten Alfons Åberg blir plassert i en fremmed sammenheng skaper en overraskende og komisk effekt, som kan tale for at parodiens formål er oppfylt.²⁰⁶ Det uttales i juridisk teori at jo større den komiske effekten er, jo større sannsynlighet er det for at frembringelsen ikke anses som en krenkelse av originalverket.²⁰⁷ Videre framholdt domstolen en bedømming av hvorvidt publikum forstod at frembringelsen var en parodi eller ikke.²⁰⁸ Likevel kan det vanskelig sies noe eksakt om hvorvidt norsk rett kanskje oppstiller et annet krav til humor enn det EU-retten gjør, bare at domstolene ikke synes å foreta en selvstendig vurdering av om dette er oppfylt.

Med hensyn til kravet til *gjenkjennelse av originalverket*, kan det synes som dette stiller seg noe likt i norsk rett og i EU-retten. EU-domstolen uttalte at det må foreligge en viss gjenkjennelse av originalverket, men samtidig være tydelige forskjeller til originalverket. Hva som ligger i dette sier domstolen lite om. I nordisk juridisk teori, uttales det at det nettopp er *forskjellene fra originalverket* som gjør parodien til en parodi.²⁰⁹ Men det viste seg også i «Åbergsaken» og «Sveriges flagga» at gjenkjennelsen av originalverket var vesentlig for av om en frembringelse utgjorde en parodi.

²⁰⁵ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 428.

²⁰⁶ Åbergsaken s. 918.

²⁰⁷ Nordell (2007) s. 319.

²⁰⁸ Åbergsaken s. 911.

²⁰⁹ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 422.

Generaladvokaten uttaler i sitt forslag til avgjørelse i «Deckmynsaken» at en parodi alltid må anses som en kopi, som aldri er 100% original.²¹⁰ Nettopp det at parodien låner elementer fra originalverket, er det sentrale for om man kan kalle frembringelsen en parodi eller ikke, fremholder generaladvokaten.²¹¹ (Det var jo nettopp dette som var tilfellet i «Åbergsaken»). Samtidig påpeker han at *originalverket må kunne kjennes igjen av publikum*, og at dette er det vesentlige for at parodien skal få beskyttelse. Han uttaler videre at parodien alltid er en hyllest til originalverket.²¹² EU-domstolen bruker ikke samme formulering som generaladvokaten, men uttaler gjentatte ganger at kravet til tilknytning med en tilstrekkelig gjenkjennelse til originalverket er helt vesentlig for at noe skal anses som en parodi²¹³

Også i norsk rett kan det synes som om parodien må utgjøre en tilstrekkelig avstand fra originalverket, men likevel skape gjenkjennelse til originalverket. Bakgrunnen for denne oppfatningen er at det i «Åbergsaken» og «Lappo-operaen» kom frem at det var mer nærliggende å anerkjenne en frembringelse som et selvstendig verk, desto mer av originalverket som var gjengitt eksakt. I «Sveriges Flagga-dommen», der kravet til parodi ikke ble ansett innfridd, hadde den nye frembringelsen bare brukt første setning av originalverket og noe sporadisk bruk utover i verket.²¹⁴ Frembringelsen ble ansett å være en krenkelse av originalverket.

Det som er klart er at parodien i henhold til EU-retten ikke stiller *krav til egen originalitet* for at «parodi» skal anses å foreligge. Dette uttrykkes direkte i «Deckmynsaken».²¹⁵ Selv om det ikke uttales uttrykkelig i de norske og nordiske kildene kan et krav om verkshøyde (originalitet) likevel innfortolkes ut ifra hvor parodiregelen blir forankret som et nytt selvstendig verk.

Det er *formålet* som ifølge kildene i norsk/nordisk rett som er avgjørende for om parodien skaper tilstrekkelig avstand fra originalverket og utgjør et selvstendig verk, og med dette er en tillatt parodi.²¹⁶ Det kan hevdes å fremgå av plasseringen av parodien som selvstendig verk i nordisk rett, viser at man i dette rettssystemet i større grad vektlegger *forskjelligheten til originalverket*, og at dette er et grunnkrav. Dette vil også gi parodien en egen, annen identitet, og kanskje derved også innfri kravet til originalitet. At Alfons Åberg plasseres i en annen sam-

²¹⁰ Forslaget avsnitt 50.

²¹¹ Forslaget avsnitt 50.

²¹² Forslaget avsnitt 50.

²¹³ Deckmynsaken avsnitt 20, 21 og 33.

²¹⁴ Sveriges Flagga s. 680.

²¹⁵ Deckmynsaken avsnitt 21.

²¹⁶ Åbergsaken s. 911 og Sveriges flagga s. 685.

menheng, i et helt fremmed miljø enn hva Alfons Åberg karakteren i utgangspunktet er vant til, skapte en komisk effekt ifølge domstolen.²¹⁷ Dette gir selve parodien et nytt meningsinnhold enn originalverket, og det kan altså virke som det er dette som er avgjørende for om parodien har egen original karakter eller ikke.

4.1.3.2 *Bør parodiregelen forankres som et unntak?*

Som det fremgår av det foregående, strukturer man parodiregelen forskjellig i norsk rett (nytt, selvstendig verk jf. § 4 første ledd) og EU-retten (unntak etter art. 5.tredje ledd bokstav k).

Da parodiregelen ikke er direkte regulert i loven, men henvisningen til parodiregelen i norsk/nordisk rett kun fremgår av mer perifere kilder enn lovteksten, kan det stilles spørsmål om dette faktisk er den riktige slutningen for hvordan regelen skal karakteriseres. Alternativt kan den også etter norsk/nordisk rett kategoriseres som et unntak og da sammenfallende med slik EU-retten plasserer regelen. Spesielt med hensyn til at det foreligger såpass klare likhetstrekk mellom momenter som blir vektlagt ved vurderingen av parodiregelen i norsk rett og EU-retten, ville dette kunne tilsi at man ikke egentlig stod overfor mer sammenfallende regelsett. Problemstillingen skal jeg ta stilling til i det følgende.

I dansk, juridisk teori uttales det at adgangen til å frembringe parodier av verk som er beskyttet, er forankret som *unntak fra eneretten*.²¹⁸ Forfatteren begrunner parodiens lovlighet med at det er en ulovfestet unntaksregel til opphavsretten.²¹⁹ Dette taler i favør av at det også etter nordisk rett er snakk om en unntaksregel, alternativt at det kun er en «talemåte» for at man tillater dem, selv om de har trekk fra et kjent åndsverk. Av annen juridisk teori fremgår uttalelser om at alle de nordiske landene og de fleste medlemsland praktiserer en slik plassering.²²⁰

I dansk juridisk teori uttales videre, at parodiunntaket i henhold til Infosoc-direktivet ikke har blitt innført på bakgrunn av at et slikt unntak allerede var antatt å foreligge, med henvisning til at parodier alltid har vært tillatt, og at det er en vid adgang til bruk av parodier.²²¹ Dersom man har en vid forståelse av «unntak», kan uttales forstås, ikke som et regelunntak, men som at «noe er tillatt».

²¹⁷ Åbergsaken s. 916.

²¹⁸ Schovsbo (2013) s. 258.

²¹⁹ Schovsbo (2013) s. 258.

²²⁰ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 422.

²²¹ Sandfeld Jakobsen (2015) s. 423 og Levin (2007) s. 164.

I norsk rett hadde plasseringen av parodiregelen etter EU-rettens mønster, eventuelt kunne medført en plassering av regelen i åvl. kapittel 2, blant de såkalte «lånereglene». Det kan stilles spørsmål ved om det er noen forskjell på å plassere regelen som en «låneregel» eller som et «selvstendig verk» jf. § 4 første ledd. Etter min vurdering ville det det. Dersom man hadde oppstilt et unntak etter EU-mønster, ville parodien blitt kategorisert som en «bearbeidelse», jf. åvl. § 1 trettende ledd, men likevel være tillatt gjennom unntaket. Man kan imidlertid hevde at det som da ville vært hensyntatt ved vurderingen av om vilkårene for parodi var oppfylt, i større grad var *gjenkjennelsen av de vernetrekkene til originalverket* (for at det skulle være en bearbeidelse), fremfor *etableringen av selvstendige trekk*, slik at parodien skulle kvalifisere for selvstendig verk etter § 4 første ledd.

Selv om det fremgår i noe juridisk teori at parodi kan forankres som et unntak, benytter ikke Högsta domstolen seg av denne forankringen i blant annet «Åbergsaken». Her fremgår det at parodier må forankres som et selvstendig verk. De henter støtte for slutningen fra tidligere rettspraksis og forarbeider.²²² Også svenske forarbeider underbygger en slik slutning:

«Speciella former av efterbildningar av verk utgöra parodier och travestier. Stundom äro dessa framställda i sådan »fri anslutning» till förebilden, som i detta stycke avses, men även där sambandet är närmare, ja, även om travestien är mycket närgången, kanske följer förebilden i långa stycken ord för ord, har det överallt städse ansetts, att travestier och liknande äro självständiga verk, icke bearbetninga».²²³

4.1.3.3 oppsummering

Dersom det hadde foreligget et unntak for parodier i norsk og nordisk rett, måtte dette ha fremgått klart, for at man med sikkerhet kunne bekrefte at direktivet var korrekt gjennomført i nasjonal rett.²²⁴ Dette er ikke tilfellet for norsk og nordisk rett på grunnlag av det rettskildet bildet som foreligger, slik jeg ser det. En kan derfor ikke slutte at parodiregelen er oppstilt som *et unntak* i norsk/nordisk rett.

Da både domstol og forarbeider uttaler at parodier ikke er forankret som et unntak til eneretten, men som et selvstendig verk, er dette utslagsgivende for slutningen. Selv om EU-retten og norsk rett i stor grad oppstiller de samme vilkår, foreligger det altså en vesentlig forskjell,

²²² Åbergsaken s. 910.

²²³ SOU 1956:25 s. 136-137.

²²⁴ Ficks (2015) s. 320.

ved at reglene både har forskjellig forankring, i tillegg til at EU-retten ikke oppstiller krav til egen originalitet for parodier.²²⁵ Dette fører oss over i nesten problemstilling.

4.2 Har Norge forpliktelse til å gjennomføre EU-rettens parodiregel?

4.2.1 Forpliktelser etter EØS-avtalen

Norge har en dualistisk tilknytning til EU-retten fremfor et monistisk syn. I praksis betyr dette at nasjonal lovgivning går foran folkerettslige bestemmelser ved motstrid.²²⁶ I Norge er det opp til Stortinget å vedta gjennomføringslovgivning før en traktat kan få samme status som nasjonal lov. Samtidig må det foreligge samtykke til ratifisering av ny lov.²²⁷

Likevel uttaler Høyesterett at for å unngå motstrid med folkeretten, praktiserer Norge det såkalte presumsjonsprinsippet.²²⁸ Dette betyr at norsk rett antas å være i samsvar med folkerettslig forpliktelser. Dette følger også av forarbeidene.²²⁹ Det antas at gjennomslagskraften av dette prinsippet beror på en tolkning av den aktuelle folkerettslige forpliktelsen, samt hvilket rettsområde vi befinner oss på innenfor i nasjonal rett.²³⁰ Altså beror det på en fortolkning av den konkrete saken. Eksempelvis foreligger det mindre motstand fra den norske bestemmelsen om rettstvisten innebærer en konflikt, som gir borgerene vern mot inngrep fra det offentlige, enn hvis «forpliktelsen griper inn i private rettsforhold».²³¹ Presumsjonsprinsippet bør dessuten ikke strekkes for langt uttaler Høyesterett.²³²

Det ble uttalt tidligere at EU-retten forankrer parodiregelen på en annen måte enn oss.

Problemstillingen i det følgende er hvorvidt Norge har en plikt til å innføre parodiregelen som et unntak og med tilsvarende vilkår for innfrielse, slik at regelen etter norsk rett harmoniserer med den EU-rettslige regelen. Alternativt om vi kan beholde «vår» «parodiregel» slik den foreligger i norsk rett?

²²⁵ Deckmynsaken avsnitt 21.

²²⁶ Rt 2007 s. 234 (omsorgsutgifter) avsnitt 54.

²²⁷ Ot.prp. nr. 79 (1991-1992) s. 3.

²²⁸ Rt 2000 s. 1811 (Finnanger I) s. 1817

²²⁹ Ot.prp. nr.79 (1991-1992) s. 3.

²³⁰ Finnanger I s. 1829.

²³¹ Finnanger I s. 1829.

²³² Finnanger I s. 1815.

4.2.1.1 EØS-reglenes krav til homogenitet og harmonisering

Anvendelsen av opphavsretten må skje i samsvar med Norges forpliktelser til EU, blant annet gjennom EØS-avtalen.²³³ I denne avtalen er det såkalte Infosoc-direktivet implementert, dette er ett av ni direktiver som er aktuelle for Norge innenfor opphavsrettens område.²³⁴

AV EØS-avtalens protokoll 35 fremgår det:

«Denne avtalen tar sikte på å oppnå ensartet Europeisk Økonomisk Samarbeidsområde, som er grunnlagt på felles regler, uten at det kreves at noen avtalepart overfører lovgivningsmyndighet til noe organ for Det europeiske økonomiske samarbeidsområde.

Dette vil følgelig måtte oppnås ved nasjonale fremgangsmåter.»

Dette er argumenter i favør av at Norge bør endre sin parodiregel og forankre det som et unntak, slik EU-retten gjør.

Det følger videre av lovforarbeidene til EØS-loven at norske domstoler plikter ved anvendelsen og tolkning av EU-retten, å gjøre dette på en måte som unngår resultat som ikke er i samsvar med Norges EU-rettslig forpliktelser.²³⁵ Prinsippet tilsier også at Norge bør endre parodiregelen slik at den samsvarer med EU-retten.

Formålet med EØS-avtalen er å oppnå ensartet konkurransevilkår og de samme regler for alle medlemsland.²³⁶ Oppstiller Norge en annen regel enn andre medlemsland opprettholdes ikke formålet om en *ensartet anvendelse av regelen*.

Konsekvensene av reguleringen av parodiregelen slik den er forankres i norsk rett, er også at Norge har strengere vilkår for at noe skal anses å være en «parodi», og derved snevrere vern for parodier enn etter EU-retten. På den annen side vil vi ha en videre enerett i norsk rett, enn det man har i EU-retten, gjennom at parodien i norsk rett ikke oppstilles som et unntak til eneretten.

Av fortalen/betraktningene til Infosoc-direktivet fremgår det at et mål med direktivet er at opphavsretten og de beslektede rettigheter blir harmonisert i alle medlemsland.²³⁷ Også prak-

²³³ Rognstad (2009) s. 53.

²³⁴ Rognstad (2009) s. 54.

²³⁵ Ot.prp. nr.79 (1991-1992) s. 4.

²³⁶ EØS-avtalen artikkel 1.

sis fra EU-domstolen de siste årene bekrefter dette.²³⁸ Dette kan tale for at Norge bør forankre parodiregelen på samme måte som EU-retten, samt gi den samme meningsinnhold ved ikke å stille krav til egen originalitet.

I dansk juridisk teori uttales det at «Deckmynsaken» er en prinsipiell dom, som fastslår hvordan parodibegrepet skal forstås, og at dette medfører en vesentlig endring av den nåværende rettsstilling i Danmark.²³⁹ Dette kan tale for at en endring bør og vil skje. I det hele tatt at EU-domstolen har foretatt en avgjørelse og har slått fast at begrepet er et EU-rettslig begrep, kan tale for at alle medlemsland som anvender parodiregelen bør følge EU-rettens restriksjoner.

Et annet argument for å innføre et unntak for parodier, er hensynet til ytringsfriheten. Som det fremgikk av juridisk teori tidligere i oppgaven, er parodier med på å skape et «fargerikt og levende demokrati».²⁴⁰

I 2005 ble den danske redaktøren Flemming Rose satt på al Qaidas «dødsliste» for å ha publisert karikaturtegninger av profeten Muhammed i Jyllands-Posten.²⁴¹ Rose går ut med kritikk mot blant annet den danske regjeringens forslag om å innskrenke ytringsfriheten, det kan se ut som den norske statsministeren Erna Solberg støtter den danske regjeringens forslag.²⁴² Rose spør seg hva dette vil gjøre med adgangen til å fremlegge satire.²⁴³ Er mindre ytringsfrihet løsningen for å unngå at noen føler seg krenket? Han påpekte videre at regjeringens forslag til «krenkevern» vil stå i veien for samfunnsdebatter.²⁴⁴

Rose uttalte følgelig at de voldsomme reaksjonene i sammenheng med hans publisering av karikaturtegningen i 2005, stammet fra land der det var forbudt å trykke slike tegninger, og ikke fra land med en «vidtgående ytringsfrihet», han uttaler at man aldri «i et liberalt miljø bør kriminalisere meninger».²⁴⁵

²³⁷ Infosoc-direktivets betraktning punkt 1 og 4.

²³⁸ C-5/08 (Infopaq), avsnitt 27, 36 og 37 jf. C-604/10 (Football Dataco) avsnitt 40.

²³⁹ Sandfeld Jakobsen (2015) s 434.

²⁴⁰ Aakre (2002) s. 86.

²⁴¹ Orgeret (2016).

²⁴² Pedersen (2016).

²⁴³ Pedersen (2016) under avsnittet «Forrykt».

²⁴⁴ Pedersen (2016) under avsnittet «viktig debatt».

²⁴⁵ Pedersen (2016) under avsnittet «viktig debatt».

Å innføre et unntak for parodier i norsk rett, vil dermed bidra til å styrke et demokratisk samfunn og ytringsfriheten, som for øvrig er en menneskerett fastsatt i EMK artikkel 10.

Et eksempel på hva som kan være konsekvensen av å ikke innføre et unntak for parodier med hensyn til ytringsfriheten viser seg i en annen dagsaktuell sak.

Saken dreier seg om en mulig straffeforfølgelse av den tyske dikteren Jan Böhmermann. Böhmermann fremførte 31. mars et satirisk dikt, med navn: «Ærekrenkende». I diktet utga han den tyrkiske presidenten som en voldelig person, som slo jenter, og drev med dyresex. Böhmermanns dikt var en protest mot et dikt den tyrkiske presidenten hadde skrevet i protest mot et satireinnlegg, og fremført i en tysk-TV-kanal.²⁴⁶

Tysklands forbundskansler Angela Merkel støtter en straffeforfølgelse av Böhmermann, hvor den tyrkiske presidenten ønsker å benytte seg av en tysk lovparagraf som kan medgi 1 års fengselsstraff om en borger fornærmer en utenlandsk statsleder.²⁴⁷

Generalsekretær i Norsk Presseforbund, Kjersti Løken Stavrum uttrykker kritikk ved Merkels støtte for bruk av denne paragrafen. Stavrum mener det vil svekke ytringsfriheten og bruken av humor og satire i mediene.²⁴⁸ Hun frykter folk blir redd for å «fleipe med makten».²⁴⁹

Avslutningsvis skal det sies at det i andre EU-land, blant annet England og Wales, i 2014 ble gjennomført et parodiunntak i nasjonal rett i samsvar med EU-retten.²⁵⁰

På grunnlag av ovenstående drøftelser mener jeg at man i norsk rett for å komme på linje med EU-retten og oppfylle homogenitetskravet som EØS-avtalen forplikter til, bør endre parodiregelen i norsk rett og oppstille den som et unntak til eneretten, uten krav til selvstendig originalitet.

²⁴⁶ Rønhold (2016).

²⁴⁷ Rønhold (2016).

²⁴⁸ Rønhold (2016).

²⁴⁹ Rønhold (2016).

²⁵⁰ Ficks (2015) s. 321.

5 Litteraturliste

5.1 Lover

1814 Lov 17 mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven).

1961 Lov 12 mai 1961 nr. 2 opphavsrett til åndsverk m.v (åndsverksloven).

1999 Lov 21.mai 1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

Ophavsretsloven Lovbekendtgørelse nr.202 af 27.februar 2010 med de ændringer, der følger af lov nr. 380 af 17. april 2013 og lov nr. 741 af 25. juni 2014.(Ophavsretsloven) [Danmark].

Upphovsrättslagen Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (1960:729) [Sverige].

5.2 Traktater og direktiver

Bernkonvensjonen Bernkonvensjonen om vern av litterære og kunstneriske verk, 9. september 1886.

Ep/Rdir 2009/21/EF Europa- parlamentets og Rådets direktiv 2001/29/EF af 22 maj 2001 om harmonisering af visse aspekter af ophavsret og beslægtede rettigheder i informationssamfundet.

EØS-avtalen/ EØS-loven Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde inntatt i Lov om gjennomfø-

ring i norsk rett av hoveddelen i avtale om
Det europeiske økonomiske samarbeidsom-
råde (EØS) m.v, Lov av 27. november 1992
nr. 109.

5.3 Rettspraksis

Norsk rettspraksis

Rt 1962 s. 964 (Wegners sybord).

Rt 1985 s. 883 (Electric Circus).

Rt 2000 s. 1811 (Finnanger I).

Rt 2007 s. 1329 (Huldra i Kjosfossen).

Rt 2007 s. 234 (Omsorgsutgifter).

Rt 2010 s. 366 (Maurseth).

Utenlandsk rettspraksis

NIR 1972 s. 185 (Lappo-operaen).

NJA 1975 s. 679 (Sveriges Flagga).

NJA 2005 s. 905 (Åbergsaken).

Rettsavgjørelser EU

Forslag til avgjørelse fra generaladvokat p. EU:C:2014:458
Cruz Villalón i sag C-201/13 Deckmyn mod
Vandersteen.

I sag C-5/08 Infopaq International A/S mod EU:C:2009:465
Danske Dagblades Forening.

Sag C-145/10Eva-Maria Painer mod Standard VerlagsGmbH m.fl. EU:C:2011:798

Sag C-201/13 Deckmyn mod Vandersteen. EU:C:2014:2132

Sag C-467/08 PADAWAN SL mod Sociedad General de Autores y Editores (SGAE). EU:C:2010:264

Sag C-604/10 Football Dataco Ltd.,Football Association Premier League Ltd, Football League Ltd, Scottish Premier League Ltd, Scottish Football League, PA Sport UK Ltd mod Yahoo! UK Ltd, Stan, James (Abingdon) Ltd, Stan James plc, Enetpulse ApS, EU:C:2012:115

5.4 Forarbeider

Norske forarbeider

Det kongelige kulturdepartementet (2016) *Høringsnotat, forslag til ny lov om opphavsrett til åndsverk (åndsverkloven) 8.august 2016.*

Innst (1950) *Innstilling til lov om opphavsrett til litterære og kunstneriske verk.*

Innst.O.nr.XI (1960-1961) *Innstilling fra kirke- og undervisningskomiteen om lov om opphavsrett til åndsverk.*

NOU 2012: 2 *Utenfor og innenfor Norges avtaler med EU.*

Ot.prp. nr.79 (1991-1992) *Om lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddel i Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS),mv.*

Ot.prp. nr.26 (1959-60)

Om lov om opphavsrett til åndsverk.

Svenske forarbeider:

Ds 2003: 35 Sverige Justitiedepartementet.

*Upphovsrätten I informationssamhället-
genomförande av direktiv 2001/ 29/ EG,
m.m., 2003.*

SOU 1956: 25

*Upphovsmannarätt till litterära och konst-
närliga verk, lagförslag av auktorrättsko-
mitén. Stockholm: 1956.*

5.5 Juridisk litteratur

Aakre, Haakon,

Retten Til å Sitere Fra åndsverk, 2002.

Andenæs, Mads Henry,

Rettskildelære, 2 utg., 2009.

Arnesen, Finn og Are Stenvik,

*Internasjonalisering og juridisk metode
særlig om EØS-rettens betydning i norsk
rett, 2 utg., 2015.*

Eidsvold Tøien, Irina,

*Skapende, utøvende kunstnere – vurdering
av beskyttelsen av utøvende kunstneres pre-
stasjoner etter norsk rett, 2015.*

Gisle, Jon, Kristian Andenæs, Jan Fridthjof
Bernt, Jon Bing m.f – Engelske termer Åge
Lind,

Jusleksikon, 4 utg., 2010.

Knoph, Ragnar,

Åndsretten, 1936.

- Koktvedgaard, Mogens, og Jens Schovsbo, *Lærebog I Immaterialret : Ophavsret, Patentret, Brugsmodelet, Designret, Varemærkerett*, 7 utg., 2005.
- Levin, Marianne, *Lärobok i Immaterialrätt §Upphavs rätt § Panterätt § Mönsterrätt § Känneteckensrätt, i Sverige, EU och internationellt*, 2007.
- Lund, Torben, *Billett-kunsten i rettslig Belysning, Köpenhagavn*, 1944.
- Rognstad, Ole -Andreas, i samarbeid med Birger Stuevold Lassen, *Opphavsrett*, 2009.
- Schovsbo, Jens og Morten Rosenmeier under medvirkning av Clement Salung Petersen, *Immaterialret.: Ophavsret, panteret, brugsmodelet, designret, varemærkeret*, 3.utg., 2013.
- Sejersted, Fredrik, Finn Arnesen, Ole-Andreas Rognstad, Sten Foyn m.fl., *EØS-rett*, 3. utg., 2011.
- Sijthoff-Stray, Anna Lise, *Opphavsretten: Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. kommentert og supplert*, 1989.
- Wangenstein, Boye, Jakob Sverdrup, Marius Sandvei og Norsk Språkråd, *Tanums store rettskrivningsordbok, Kunnskapsforlaget*, 8.utg., 1996.

Litteratur fra nordisk immateriellt rättsskydd

- Delin, Leif, *Om parodi*, NIR (1959), s. 234 – 249.

- Ficks, Erik, *Om det Icke – exsterande eller harmoniserade parodiunndantaget i svensk upphovsrätt*, NIR (2015), s. 316-325.
- Nordell, Per Jonas, *Parodi, satir, travesti – intrång eller kränkning? Kommentar til NJA 2005 s 905 (Alfons Åberg)* NIR (2007), s. 317 – 321.
- Sandfeld Jakobsen, Søren, *Brug av parodier i opphavsretlig henseende*, NIR (2015), s. 421-435.

5.6 Nettsider og nettaviser

- DagbladetFilm, *Jul i Tøyengata*, <http://www.dagbladet.no/film/film/?id=142949> (sjekket 1. mars 2016).
- Danskefilm, *Pusher*, <http://www.danskefilm.dk/index2.html> (deretter trykk søg: «Pusher», 1996) (sjekket 1 februar 2016).
- NRK-TV, *Jul i Skomakergata*, <https://tv.nrk.no/serie/jul-i-skomakergata/fbua00004579/sesong-1/episode-1> (sjekket 1. mars 2016).
- Forbregd, Ingrid, «Henki Kolstad krenkes av Jul i Tøyengata», *P4 Lyden av Norge 12. desember 2006*, <http://www.p4.no/underholdning/henki-kolstad-krenkes-av-jul-i-toyengata/artikkel/214824/> (sjekket 2. mars 2016).

- Brandstrup, Peter, «EUS INDRE MARKED» *iEUROPA*.
<http://ieuropa.no/2014/01/eus-indre-marked/>
(sjekket 2.mars 2016).
- Rossen, Eirik, «Informasjonssamfunn», *Store norske leksikon nettversjon 23.september 2014*,
<https://snl.no/informasjonssamfunn> (sjekket 2. mars 2016).
- Pedersen, Bernt Erik, «Rose refser Ernas Krenkevern», *Dagsavisen nettversjon, 20. april 2016*,
<http://www.dagsavisen.no/kultur/rose-refser-ernas-krenkevern-1.714601> (sjekket 20.april 2016).
- Rønhold, Irene, Jenny-Linn Lhone og Stian Eisenträger, «Skrev dikt om Erdogan - nå åpnes det for at han kan straffeforfølges i Tyskland», *VG nettversjon, 15. april 2016*,
<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/tyskland/skrev-dikt-om-erdogan-naa-aapnes-det-for-at-han-kan-straffeforfoelges-i-tyskland/a/23660074/> (sjekket 20.april 2016).
- Den danske ordbog, *alfons* <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=Alfons>
(sjekket 21. januar 2016).
- Toft, Malin, «Don Qujote salar av på Blindern», UNUFORUM. 11.april 2005,
<http://www.uniform.uio.no/nyheter/2005/04/don-quiote-salar-av-paa-blindern.html> (sjekket 17 februar 2016).
- «karikaturstriden», *Store norske leksikon nettver-*

- Orgeret, Kristin Skare, sjon 07 januar 2016, <https://snl.no/karikaturstriden> (sjekket 20 april 2016).
- Gundersen, Dag, «parodi», *Store norske leksikon nettversjon 14. februar 2009*, <https://snl.no/parodi> (sjekket 11 januar 2016).
- Skei, Hans «travesti», *Store norske leksikon nettversjon 13. februar 2009*, <https://snl.no/satire> (sjekket 11 januar 2016).
- Ødegård, Magnus (2012) «Merknad til åndsverksloven § 4», *I Lovdata*, 26. april 2012, [sjekket 29 februar 2016].